Anul XXVIII Aprilie 1938 Nr. 4

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

Redactor: Prof. GRIGORIE T. MARCU

INVIEREA LUI HRISTOS ŞI INVIEREA NEAMULUI

De Diacon GRIGORIE T. MARCU
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

Dintre problemele cruciale a căror soluţionare şi-a propus-o teologia modernă, fără îndoială că cea mai covârşitoare este aceea a esenţei creştinismului. Sfârşitul veacului trecut o pune la ordinea zilei. Inceputul veacului nostru cunoaşte culminaţia ei în îndrăsneala cu care o discuta înaintea înflăcăraţilor săi studenţi berlinezi marele protestant răposat acum opt ani. Cursurile sale — tipărite apoi[1] — au făcut vâlvă, iar problema epocă. Nu i-a fost dat lui A. Harnack s'o rezolve. Ea fusese lămurită demult. Documentele creştinismului primar ţin la dispoziţia oricui soluţia problemei în chestiune. Astăzi, teologii sunt mai mult sau mai puţin de acord asupra a două lucruri: centrul teologiei creştine este Hristos, iar esenţa creştinismului, viaţa în Hristos, pe care ne-a agonisit-o întruparea, moartea şi învierea Fiului lui Dumnezeu. „*A fi creştin* este ceva nou, ceva cu totul aparte, ceva mai înalt decât obicinuitul *a fi om*. Odată cu acceptarea condiţiei de creştin începe o nouă ordine de viaţă în înţelesul cel mai deplin al cuvântului. Şi dacă-i adevărat că ceeace-i mai important şi mai esenţial într'un organism viu este viaţa, atunci esenţa creştinismului zace tocmai în noua ordine de viaţă aşezată de el în lume".[2] Deschideţi Scripturile sfinte şi culegeţi îndemnul Mântuitorului care ne chiamă să luăm pe umerii noştri „jugul cel bun" şi „sarcina cea uşoară"

[1] A. Harnack: Das Wesen des Christentums; Leipzig, 1908.
[2] H. Schumacher: Kraft der Urkirche; Freiburg im Br. 1934, p. 29.

(Mat. 11, 30) a vieţii întemeiate de El. Cei mai virtuoşi interpreţi ai sfintei Sale Evanghelii — sf. Apostoli Ioan şi Pavel — vă vor asigura că acest îndemn a căpătat trup în nevoinţele celorce s'au silit să urmeze pe Domnul. „Dumnezeu ne-a dat viaţă veşnică şi această viaţă este întru Fiul său. Celce are pe Fiul, are viaţă; celce nu are pe Fiul lui Dumnezeu, nu are viaţă", va cuvânta cel dintâi (I Ioan 5, 11—12). Iar Pavel va isbucni în această exclamaţie triumfătoare: „dacă este cineva în Hristos, este făpură nouă; cele vechi au trecut, iată: s'au făcut noi" (II Cor. 5, 17).

Şi dacă aceste mărturii nu ajung, puneţi mâna pe martirologiile creştine, plecaţi frunţile în faţa amintirii acelora cari au mers la moarte pentru Hristos cu bucuria celuice ştie că numai prin moarte se poate ajunge la înviere, credeţi în pilda lor şi îndrăsniţi a vă socoti demni s'o urmaţi dacă vremurile tulburi pe cari le trăim vor cere Bisericii lui Hristos să redevină pentru a nu ştiu câta oară „Biserica martirilor".[1]

Unde zace secretul acestei puteri care dispreţueşte moartea ca să dobândească învierea vieţii de veci? In pilda Mântuitorului. Hristos nu-i numai cel mort şi înviat. El este, pentru noi, mai cu seamă cel dintâi din învierea morţilor. Invierea Lui e chezăşia învierii noastre. Dacă El n'a înviat, nici noi nu vom învia. Dar El a înviat şi a fost văzut de câteva sute de martori. Sf. Apostol Pavel ne prezintă lista celor ce s'au învrednicit să-l vadă pe Domnul după înviere:

1. Chefa
2. cei Doisprezece
3. peste cinci sute de fraţi
4. Iacob
5. iarăşi toţi Apostolii
6. Pavel însuşi (cf. I Cor. 15, 3—8). Indrumaţi pe „corintenii" zilelor noastre să ia aminte îndeosebi la următoarele cuvinte ale apostolului: „cei mai mulţi" dintre cei peste cinci sute de fraţi cari l-au văzut pe Domnul înviat „trăesc până'n ziua de azi" (I Cor. 15, 6). Poate că li se va mai topi cerbicia.

[1] Expresia-i a lui Albert Ehrhard, care a scris o carte întreagă asupra acestui subiect: Die Kirche der Märtyrer; München, 1932. Vezi „Revista Teologică", XXVII (1937), p. 78—79.

In trei ipostasuri îl cunoaştem şi-l cinstim noi pe Domnul: Hristos preexistent din eternitate, Hristos întrupat, Hristos mort, înviat şi preaînălţat. Invierea Lui încheie acest ciclu şi încoronează mântuirea plinită de El. Fără Inviere, propoveduirea Apostolilor ar fi fost deşartă; credinţa noastră — asemenea. Fără Inviere n'ar fi fost posibilă mântuirea. Dacă e adevărat că nu poţi ajunge la mântuire ocolind pe Hristos, apoi nu-i mai puţin adevărat că nu poţi ajunge la Hristos ignorând Invierea Lui. Ea e temelia pe care se înalţă viaţa cea nouă care a schimbat faţa lumii.

Cât ne lipseşte această viaţă nouă. Fără ea, insul ca şi colectivitatea sunt condamnaţi să sfârşască în chip ruşinos călătoria lor prin lume. Neamul nostru aşteaptă şi el învierea. Nu numai învierea lui Hristos, ci şi învierea lui. Pentrucă şi despre el se poate spune că mărturiseşte pe Hristos numai cu buzele, în vreme ce faptele lui tac. Nu insist. Nu arunc acuza preoţimii noastre că nu i l-a propoveduit pe Hristos. Vreau numai să-i aduc aminte că e datoare să i-l propoveduiască mai cu temeiu. Aceasta, cu atât mai vârtos că de acum nu-i mai lipseşte răgazul necesar. Noua rânduială de stat îndepărtează pe preot din cluburile politice. Noi zicem: îl coboară în marea vieţii. Un neam nu se învie în cluburi. Clubul politic face din preot *părintele unora*, când el trebue să fie *părintele tuturora*, — cum se exprima atât de frumos, deunăzi, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae.

Am vrea să vedem stârnindu-se, de Inviere, o volbură de duh peste toată faţa pământului românesc.

Cuvântul Apostolului: „în tot chipul Hristos se propovădueşte" (Filipeni 1, 18) să se adeverească în râvna preoţimii noastre. Am vrea să auzim spunând pe ceice nu iubesc rânduelile lui Hristos: Vedeţi că n'avem nici un spor. *Uite lumea cum se duce după El* (comp. Ioan 12, 19). Asta cât mai curând.

E singura cale care ne poate conduce la învierea neamului. Adică fapte. Fapte cât mai conforme cu idealul de viaţă în Hristos. Cuvinte grandilocvente? Cât mai puţine. Numai strictul necesar pentru îmboldirea la fapte creştineşti. Şi numai dacă purced din inimi dogorite de suflarea Duhului sfânt. Altfel — de nici un folos nu sunt.

TREPTELE FORMALE ŞI INVĂŢĂMÂNTUL RELIGIOS

De Diacon DUMITRU CĂLUGĂR

Stăruieşte ceva în activitatea continuă a sufletului nostru, ceva care ne ajută să culegem impresii şi să agonisim cunoştinţe de tot felul, după o anumită ordine de gândire. Astfel, de câte ori suntem în situaţia de a trebui să ne însuşim un oarecare conţinut spiritual nou, puterile noastre sufleteşti activează printr'o iniţială retranşare în câmpul cunoştinţelor mai vechi, grăbind să aleagă de-acolo ceeace este necesar spre construirea unei noui averi duhovniceşti. Abia după aceea, răzimându-se cu statornicie şi încredere pe elemente deja consolidate, sufletul nostru recrutează cunoştinţe proaspete, le analizează în marginile posibilităţii lui de pătrundere, le aprofundează cât îi e cu putinţă, le compară, le clasifică şi le asociază, ca să le concentreze mai apoi în jurul unei idei centrale. Abia mai târziu, şi anume când reclamă împrejurările generale şi deosebite ale vieţii de fiecare clipă, din zestrea aşezată în sufletul nostru, potrivit ordinei schiţate mai sus, se ajunge la trecerea învăţămintelor în fapte fizice şi morale. Şi s'ar putea spune că obiectul final al întregei noastre activităţi spirituale constă tocmai în aceea de a ne procura condiţiunile unei vieţi cât mai frumoase şi mai mulţumitoare în direcţie cu adevărat morală.

Dar, fireşte, gândurilor aşezate în rândurile de mai sus trebuieşte să li se adaoge, spre a prezenta ceva lămurit şi complect, încă un amănunt de o capitală importanţă psihologică şi pedagogică. Iată în ce constă amănuntul respectiv: sufletul omului activează, în chipul specificat, nu în baza unor comandamente exterioare ori artificiale, ci în virtutea construcţiei sale naturale. Ceeace vrea să spună, că în încercările de a-l educa şi instrui pe om trebuie să se ţină seama de modul natural în care lucrează sufletul acestuia. Altfel toată truda este sortită să rămână fără nici un efect.

Este înafară de orice îndoială că principiul accentuat aici, cu privire la activitatea sufletului omenesc, își află o corespondență reală și nedesmințită numai în cazul când observația psihologică prinde în obiectivul ei un suflet sănătos, un cuget nefalsificat. Deasemenea, este vremea să se constate o realitate în afirmația că spiritul omenesc, spiritul omului din toate vremurile, s'a hrănit folosindu-se de activitatea lui naturală și că va trăi într'o stare de protest față cu oricari metode ce ar intenționa să-i croiască o ogașie artificială în lucrarea lui continuă. Și este aproape de prisos să se adaoge, că tocmai în aceasta constă greutatea găsirii unei metode ideale, metodă care să slujească în chip cât mai rațional la educarea și instruirea omului de toate vârstele și condițiunile sociale. Strădaniile unui șir nesfârșit de pedagogi erudiți și bine intenționați, ca și adâncimea cercetărilor de ordin psihologic sunt o mărturie evidentă în această privință. Inșirarea unor nume proprii, ori a unor metode fixate din timp în timp, ar avea desigur darul să complecteze, pe bază de amănunte concrete, ideile exprimate mai sus. Dar această procedură ar depăși rostul și ținta prezentului articol, fiindcă intențiunea lui este să se oprească numai asupra unei singure metode de învățământ — metoda treptelor formale — și pe care să o analizeze în raport cu învățământul religios.

Dintru'nceput e bine să specificăm că *metoda treptelor formale* zace pe un temei psihologic. Aceasta însemnează că în orânduirea materialului dintr'o oarecare lecție școlară ea vrea să țină într'o evidență cât mai reală cu putință activitatea receptivă, naturală a sufletului omenesc. Imprejurarea aceasta o situează deasupra altor metode, o menține într'o continuă actualitate și verifică însușirile de pedagog și filosof ale lui Herbart. Căci, dupăcum bine se știe, filosoful Herbart este omul care a concretizat metoda treptelor formale.

Dar care este numele fiecăreia dintre aceste trepte? Astăzi, cine s'a ocupat cât de puțin cu studiul pedagogiei, va răspunde concis: *pregătirea* (cu anunțarea subiectului), *predarea* (urmată de intuiție, reproducere și, uneori, de aprofundare), *asocierea*, *generalizarea* și *aplicarea*. Și răspunsul acesta concordă cu realitatea. Insă el nu exprimă

un amănunt de nuanţă istorică, amănunt care vine să ne spună că actuala numire a treptelor formale nu se datoreşte, de fapt, părintelui lor, ci lui W. Rein, urmaş de-al lui Herbart. Căci Herbart, deşi le vedea în sensul precizat de Rein, le întitula altfel. Ceeace, fireşte, nu aduce nici o umbră defavorabilă personalităţii marelui filosof german.

După această expunere, mai mult introductivă, se pare că suntem tocmai pe punctul de a intra în inima subiectului. Pasul acesta n'ar veni deloc în contradicţie cu mersul ideilor, nici cu obiectivul articolului de faţă. Un alt mânuitor de condei poate că ar comite chiar o eroare făcând altfel. Dar subscriitorul acestor rânduri ar cădea într'o mică greşală, dacă s'ar grăbi să intre, acum, în tratarea propriu zisă a chestiunii. Căci dând la lumină câteva sute de lecţiuni practice, lucrate în conformitate cu treptele formale şi cu vederile pedagogiei moderne, nu a folosit nici numirea stabilită de Herbart, nici cea dată de Rein şi care se află trecută în rândurile de mai sus. In lucrarea „Hristos în şcoală" (I—II), treptele formale se pot vedea folosite sub numirea următoare: *introducerea* (cu *anunţarea*), *tratarea* (cu intuiţia şi reproducerea), *rezumat şi apreciere*, *asocierea*, *generalizarea* şi *încheierea*. Această stare de fapt reclamă o oarecare lămurire. Şi ne grăbim să o dăm, arătând că această numire nu are nimic rău în ea. Fără să lovească în valoarea şi în temeiul psihologic al metodei herbartiene, *„nomenclatura"* aceasta vrea să împace şi dorinţa multor oameni ai şcoalei româneşti din zilele noastre, cari văd în ea ceva mai aproape de vorbirea curentă, adică ceva mai comun cu termenii tehnici pe cari îi folosim şi la închegarea altor compoziţiuni. Cât pentru acei dintre contemporanii noştri, cari se grăbesc să afirme că noua numire ar avea intenţia să indice nişte *trepte psihologice şi nu formale*, ne grăbim şi noi să accentuăm că treptele herbartiene sunt cu adevărat nişte trepte psihologice şi că o simplă schimbare de titlu nu le conferă nimic nou, nici nu-l îndreptăţeşte pe cineva să se creadă în posesia unei metode noui.

Acum, să intrăm în tratarea propriu zisă a subiectului. E locul să spunem că metoda treptelor formale sau psihologice, folosită cu dibăcie şi înţeleasă în adevăratul ei spirit,

s'a dovedit şi rămâne drept cel mai propriu auxiliar pentru predarea învăţământului religios.

Se ştie că o lecţiune de religie nu este şi nu trebuie măcar să apară ca un element puţin însemnat în viaţa şcolarului. Ea vine să conlucre, în şcoală, la recrearea duhovnicească a elevilor şi la aşezarea acestora în calea cea îngustă a Evangheliei. Ea vine să aşeze zilnic o nouă piatră întru edificarea fiinţei religioase a şcolarilor de azi şi a credincioşilor de mâne. De aceea, pentru a fi înţeleasă şi pentru a-şi da roadele aşteptate, ea trebuie să se desfăşoare într'o atmosferă cu totul aparte. Elevul să se simtă într'un mediu religios şi în duh cu adevărat creştinesc. Se'nţelege, toate acestea cer o *pregătire*, o *introducere*. Pentru închegarea unei introduceri ne stau la îndemână o mulţime de elemente. O candelă aprinsă deasupra icoanei Mântuitorului, un scurt popas în biserică, un moment de linişte şi reculegere, o seamă de întrebări şi răspunsuri raţional căutate şi selecţionate, o poezioară religioasă, câteva citate biblice, ca şi aducerea la suprafaţa conştiinţei a ideilor mai vechi — iată câteva din amănuntele cari ne ajută să întindem primul pas către o bună lecţie de religie, iată procedeul cerut de însuşi spiritul nostru şi iată cum se împlineşte o condiţie despre care am amintit la începutul articolului.

Dar, mai ales în vremea din urmă, am putut asista la o discuţie interesantă asupra faptului dacă *introducerea* (pregătirea) este necesară unei lecţiuni de religie. Sunt oameni cari o consideră de prisos şi ne cer să intrăm direct în tratarea oricărui subiect religios. Prin aceasta am economisi timp şi energie. Cei mai concilianţi admit o introducere limitată la cel mult 3—4 întrebări şi răspunsuri.

Există însă şi părerea că introducerea trebuie să fie, dimpotrivă, cât mai largă şi bogată şi, dacă e posibil, să cuprindă chiar o parte din ideile viitoarei lecţiuni.

Contrazicerile de mai sus trădează o continuă preocupare pentru găsirea celei mai fericite metode în predarea învăţământului religios. Dar, în acelaş timp, ele vădesc o puţină experienţă didactică şi o şi mai redusă posibilitate de apreciere justă în direcţie psihologică. De aceea, pentru susţinătorii primei păreri, noi afirmăm că introducerea este necesară lecţiilor de religie. Oare nu ne pregătim noi su-

fleteşte şi trupeşte de câte ori voim să intreprindem o acţiune mai însemnată? Oare nu trebuie să avem o anumită stare sufletească pentru a putea asculta o conferinţă publică? Şi oare nu există o introducere, o pregătire, chiar şi într'o compoziţie literară, ori chiar şi într'un simplu articol de ziar? Atunci de ce să lipsească introducerea într'o lecţie de religie? Şi cum am putea intra direct în inima unui subiect nou, când elevii au venit în clasă dela joc, ori din huetul străzii? Pentru studenţi, poate asemenea procedeu ar fi întru câtva cu putinţă. Dar pentru copiii din şcoala primară, nu.

Se'nţelege, e momentul să ne oprim şi asupra extensiunii introducerii şi să spunem că aceasta nu depinde exclusiv de voinţa noastră. Cu alte cuvinte, noi nu o putem limita la 3—4 întrebări şi răspunsuri, dar nici nu putem fi în situaţia de a preconiza o introducere largă. Dacă introducerea este necesară, apoi nimeni nu este în stare, aprioric, să spună cât de extinsă va fi la cutare sau cutare lecţiune. Chestiunea aceasta nu este în funcţie de timp ori de dorinţă, ci, mai adesea, de spiritul pe care îl cere un moment sau altul. Spiritul nostru de observaţie să aprecieze cât de extinsă trebuie să fie o introducere la o lecţie oarecare. Căci aceasta stă în raport direct şi cu starea sufletească a elevilor. Când aceasta este deja dispusă către noul subiect pe care avem de gând să-l tratăm, fireşte, introducerea nu are de ce fi prea extinsă. Dar când starea sufletească a elevilor este străină de duhul viitoarei lecţiuni, e clar că suntem obligaţi să o pregătim conform intenţiunilor noastre, adică să prelungim introducerea.

Există însă, de fapt, cazuri când introducerea nu are loc. Spre exemplu: unui copil de şcoală îi moare mama. Colegii iau parte la înmormântare şi de acolo se întorc la şcoală, unde urmează tocmai o lecţie asupra: „Copilului orfan". Trebuie oare în acest caz, o pregătire anume? Nu! Copiii au luat parte la înmormântare şi la durerea colegului lor. Ei au plâns în rând cu tovarăşul lor de joc şi bucurii şi acum sunt pregătiţi deja pentru subiectul de mai sus. Intr'un asemenea caz momentul a construit pregătirea, nu noi. Ceeace însemnează, în ultimă analiză, că pregătirea totuşi n'a lipsit.

Dar cazuri similare celui de mai sus obvin rar şi de aceea noi rămânem pe lângă părerea că introducerea este o treaptă necesară în predarea lecţiilor de religie. Fireşte, ţinând seama de amănuntele înşirate înainte.

Când momentul psihologic este mai favorabil, atunci anunţăm subiectul. Sunt materii de studiu, cari nu cer o anunţare explicită. Dar o lecţie de religie reclamă anunţarea (ţinta). Aceasta derivă din însaşi structura materialului religios şi din necesitatea de a se şti precis ce subiect se tratează în fiecare oră. Anunţarea îi pune pe elevi în cunoştinţă asupra materialului nou şi, formulată corect şi în momentul oportun, are darul de a concentra atenţiunea lor asupra subiectului. Este însă o chestiune deosebită dacă anunţarea aceasta trebuie făcută în mod direct ori indirect, ori chiar şi sub forma unei întrebări. Mersul ideilor ne dictează ce avem de făcut.

Dar adevăratul temei al oricărei lecţiuni de religie zace în *tratare* (predare). Ceeace este temelia pentru o clădire, aceea este tratarea într'o lecţie. Această treaptă reprezintă însuşi corpul lecţiunii şi nimeni nu o poate exclude. Prin ea coborîm materialul cel nou în sufletul elevilor şi de modul în care e făcută ea depinde, în majoritatea cazurilor, însaşi reuşita catehizării.

In general, la studiul religiunii folosim, în tratare, forma expozitivă. Adică, propunătorul expune subiectul, iar elevii îl ascultă şi, la urmă, îl reproduc. De altfel, lecţia de religie nu este, în esenţă, decât o predică pentru copii. Ceeace îndreptăţeşte forma expozitivă. Intr'o vreme, forma aceasta era socotită chiar singura potrivită în predarea învăţământului religios. Astăzi însă ea a suferit unele modificări şi anume, în urma preţuirii principiului activ. Şcoala activă nu se împacă, şi pe drept cuvânt, cu un elev, care să stea mereu ca un simplu spectator, cu ocazia predării unei lecţiuni de religie. De aceea a introdus, chiar în predare, forma dialogică. Mergând însă pe panta exagerărilor, şcoala activă a ajuns să preconizeze o continuă conlucrare între propunător şi elev, pe bază de întrebări şi răspunsuri, în întreagă lecţiunea. Aceasta este însă o exagerare a principiului activist şi a rolului său în învăţământul religios. Ea vrea să-l aşeze pe elev la un nivel prea înalt şi într'o ipostasă de

atoateştiutor. Ea vrea să-l facă pe elev un fel de prelegător. Ceeace, la studiul religiunii, nu poate fi admisibil. Aici avem de expus adevăruri de credinţă, la cari nu se poate ajunge printr'o continuă discuţie între prelegător şi elev. Şi apoi, nu sunt în orice şcoală elevi cu o inteligenţă şi cu o putere de judecată atât de scăpărătoare încât să poată citi, mereu, răspunsurile în întrebările propunătorului. Tot aici se mai adaogă şi o justificată oboseală. Hărţuit de întrebări, obligat mereu să caute şi să formuleze răspunsuri, elevul se oboseşte şi se epuizează spiritualiceşte. Intr'o anumită măsură, exagerarea principiului activist epuizează chiar şi fizicul elevului. De aceea, mai ales în *tratarea* unei lecţiuni de religie, forma aceasta dialogică nu-şi găseşte justificare şi nu poate fi integral folosită. Am experimentat acest lucru şi m'am putut dumiri la faţa locului. Am observat însă şi activitatea altora şi am rămas cu aceeaş convingere.

Acum constat că şi în Germania se lucrează la o acomodare a principiului activ cu puterea de activitate a elevilor şi cu necesităţile reclamate de învăţământ. Exagerările sunt mereu retuşate. Personal, am lucrat şi tipărit câteva sute de lecţiuni de religie. La clasele mici am folosit, în tratare, forma expozitivă, ştiind că elevii numai aşa pot fi în stare să culeagă un rod bogat din lecţiune. In clasa VI însă, poate fi observată lecţia: „Biserica“, în tratarea căreia predomină forma dialogică. Dar în clasa aceasta puterea de judecată a elevilor este mai mare şi mai răbdurie. In general însă, am căutat şi am realizat un compromis fericit între vechea formă expozitivă şi între noua formă dialogică. Dacă elevul nu poate sta mereu ca spectator, el nu trebuie să fie însă nici vecinic chinuit cu întrebări. De aceea, expunerea unei lecţii de religie trebuie să se desfăşoare în linişte, iar întrebările obţin cuvânt numai acolo unde avem siguranţa că elevii pot şi doresc să contribuie cu răspunsuri, ori mai ales acolo unde vrem să stimulăm, ori să controlăm atenţia elevilor.

Ar urma să amintim acum ceva şi în legătură cu *reproducerea* subiectului şi cu *intuirea*. Aceste elemente sunt, desigur, foarte importante şi ele complectează expunerea. Dar nu sunt nişte trepte deosebite şi de aceea ne vom opri altădată numai asupra lor.

Pe lângă toată dibăcia prelegătorului, în tratare nu pot fi luminate deajuns unele părţi, unele idei ale lecţiunii. Acestea cer o analiză mai atentă şi mai amănunţită. Operaţiunea aceasta o facem în *apreciere* (aprofundare). Ceeace socotim mai important în lecţiune, ceeace credem că trebuie supus unei deliberări stăruitoare, aducem în apreciere şi aşezăm în faţa elevilor, în faţa cugetului şi a conştiinţei lor. Procedura aceasta este şi ea bine motivată. După ce a asistat la o conferinţă, la un proces, la un film cinematografic; după ce a citit un articol de revistă, ori o oarecare lucrare literară, omul apreciază ceeace a văzut şi a citit. El judecă totul, spre a-şi formula concluzii potrivite. Acelaş lucru trebuie să-l facă şi un elev în urma unei lecţii de religie. Este însă aproape de prisos să spunem că nu oricărei tratări trebuie să-i urmeze neapărat şi o apreciere.

Există însă un amănunt important, care, din nefericire ori din lipsă de experienţă, nu se întrebuinţează în apreciere. Pentru mulţi prelegători amănuntul acesta este chiar total necunoscut. E vorba de clipele de linişte, de meditaţie şi de reculegere, cari trebuie să-şi găsească loc în cadrul aprecierii. Când vorbim, spre exemplu, despre patimile Domnului, în apreciere elevii trebuie obicinuiţi să păstreze câteva clipe de linişte şi să cugete exclusiv asupra momentului răstignirii. Acelaş lucru în urma unei lecţiuni despre viaţa mucenicilor, etc. Iată adevărate momente ziditoare. Ele produc o atmosferă plină de religiositate şi sfinţenie atât de puternică, încât elevii se simt lângă crucea Domnului, ori în locul de pătimire al mucenicilor.

Este însă adevărat că aceste momente de reculegere cer o adâncă putere de concentrare şi că trebuiesc folosite cu mult tact şi înţelegere. Altfel, ele nu au nici o valoare educativă. Deasemenea, folosite prea des, nu produc efectul dorit.

In general, aprecierile duc firul lecţiunilor către aşa numita *asociere*. In multe cazuri, dar nu toldeauna. Numai când cere însaşi lecţia. Există două căi pentru clădirea unei bune asocieri: fie punând ideile principale, elementele mai însemnate ale lecţiunii tratate faţă în faţă, fie promovând o comparaţie între nouile cunoştinţe şi între altele mai vechi. Pentru a obţine o asociere bună se cere o orânduire logică a elementelor pe cari voim să le folosim.

Dar o asociere este în acelaş timp o operaţie de silogism. De aceea ea trebuie să ducă în chip necesar la o idee generală, centrală, la *generalizare*. Fără a fi urmată de generalizare, asocierea, fireşte, nu poate fi nici măcar concepută. Asupra generalizării însaşi putem spune doar că ea trebuie să cuprindă în mod condensat însuşi sensul lecţiunii, ideia fundamentală a acesteia. Formulată cât mai concis şi mai clar cu putinţă, ea trebuie să rămână ca o lozincă pentru viaţa de toate zilele, ca o învăţătură practică obţinută de fiecare om pe urma unei oarecărei activităţi fizice ori intelectuale.

Treapta ultimă şi absolut necesară, treapta nelipsită a oricărei lecţiuni de religie este *încheierea* (aplicarea). In fapt, numirea de *încheiere* este mai potrivită decât cea de *aplicare*. Este adevărat că lecţiile din şcoală trebuie să ducă la o aplicare practică a învăţăturilor evanghelice. Dar este tot atât de adevărat, că, în majoritatea cazurilor, aplicarea practică nu se realizează în şcoală, ci în câmpul vieţii. De aceea, în şcoală se discută mai ales modalitatea de a traduce învăţăturile creştine în fapte fizice şi morale. Ceeace constitue o încheiere a lecţiei. Este dela sine înţeles însă că lecţiile de religie din şcoală trebuie neapărat să-şi proecteze conţinutul în viaţa practică şi că ele au de scop să zidească buni creştini.

Incheierea în lecţiile de religie trebuie făcută cu multă prudenţă. Mulţi toarnă învăţătura principală a unei lecţiuni în nişte tipare cu aspect de porunci. Când a fost vorba de milostenie, ei zic: „voi trebuie să faceţi milostenie", „voi să fiţi buni cu cei săraci", etc. Acesta e un procedeu deadreptul greşit. Elevii trebuie să fi desprins asemenea îndemnuri chiar din lecţie, chiar din atitudinea persoanelor cari au acţionat în lecţie. Aici e vorba numai să se arate o potecă, o modalitate de a putea fi milostivi şi buni. Şi-apoi porunca are o îmbrăcăminte neplăcută şi provoacă resens. De multe ori poruncile formulate în încheiere, strică efectul cel bun al lecţiilor de religie. Mai ales că activitatea extraşcolară a elevilor nu prea poate fi controlată şi aceasta înseamnă că nici împlinirea poruncilor noastre nu poate fi apreciată. Poruncile acestea trebuie să isvorască din însaşi conştiinţa elevilor.

E cazul să mai adăogăm, că în încheierile rău concepute se dau sfaturi „practice“ cari nu vor fi niciodată împlinite, fiindcă stă în cale însăşi firea şi situaţia socială şi familiară a copiilor. Există şi cazuri când prelegătorii îşi silesc elevii să fie deadreptul nesinceri. Ei sunt obligaţi de autoritatea prelegătorului să-şi ia unele angajamente, cari niciodată nu vor fi trecute în fapte. Uneori, chiar şi prelegătorul este convins de aceasta, dar greşeşte fiindcă vrea cu orice preţ să-şi vadă elevii angajaţi în acţiuni frumoase şi morale.. dar pur teoretice.

Toate neajunsurile de mai sus dispar însă atunci când ne situăm pe un plan real şi când, cu toată sinceritatea noastră şi a elevilor, punem învăţăturile din lecţie faţă în faţă cu realitatea cea mai crudă. In chipul acesta putem da elevilor posibilitatea de a fi cu adevărat buni şi milostivi, dar numai în limita puterilor lor. In chipul acesta nu-i silim pe şcolari să-şi ia angajamente făţarnice, ci le dăm posibilitate să înţeleagă ce însemnează Evanghelia faptei, creştinismul activ.

Sunt şi cazuri când încheieri de felul schiţat mai sus nu ni se prezintă. Atunci nu trebue să forţăm împrejurările şi mersul lecţiei. Ne stau la dispoziţie poezioare religioase, cântece frumoase, bucăţi literare alese, etc. Toate acestea pot constitui încheieri frumoase şi aduc elevilor un real folos.

* * *

După cât se poate constata, expunerea de mai sus nu are o haină ştiinţifică. Dar ea este rezultatul unei strădalnice experienţe şi de aceea poate avea o înrâurire folositoare asupra acţiunii noastre în şcoală. Dacă ar aduce în drumul nostru de luminători o contribuţie egală cu un grăuncior de grâu într'un hambar dintre cele mai bogate, autorul acestor rânduri s'ar simţi pe deplin mulţumit.

Iena (Germania), Februarie 1938.

SF. IOAN GURĂ DE AUR

DESPRE POCĂINȚĂ

PREDICA I-a

CÂND SE ÎNTORSESE DELA ȚARĂ

In românește de ST. BEZDECHI
Profesor la Universitatea din Cluj

1. Oare v'ați adus aminte de mine cât timp am fost despărțit de voi? Eu, cât mă privește, nu v'am putut uita nici o clipă, ci, părăsind orașul, n'am lăsat aci și aducerea aminte despre voi; precum ceice sunt îndrăgostiți de un trup frumos, oriunde s'ar duce, poartă cu sine chipul iubit, tot așa și eu, fermecat de frumusețea sufletului vostru, port totdeauna cu mine icoana cugetului vostru. Și dupăcum zugravii după ce au amestecat tot felul de culori, obicinuesc să plăsmuiască icoana trupului, tot astfel și eu, amestecând ca pe niște culori felurite ale virtuții: râvna voastră la adunări, tragerea de inimă pentru a mă asculta, bunăvoința voastră față de vorbitor și de toate celelalte frumoase isprăvi ale voastre, zugrăvind — oarecum — cu ele caracterul sufletului vostru și punându-l în fața ochilor cugetului meu, prin această închipuire a mea găsitu-mi-am, în lipsa voastră, destulă mângâere. Și chipul acesta, și șezând, și sculându-mă, și umblând, și odihnindu-mă, și intrând și ieșind, mereu îl întorceam, văzând pe frățiile voastre chiar în vis, nu numai ziua, ci și noaptea fiind hrănit ca de o desfătare, de aceleași gânduri, deoarece știam, împreună cu Solomon că: *„Eu dorm, dar inima mea veghează“* (Cânt. Cânt. 5, 2). Tocmai așa mi se întâmplă și mie: nevoia de somn îmi lipea pleoapele, dar nestăpânita dragoste pentru voi îmi trezea ochii minții. De multe ori mi se părea că vorbesc în somn cu voi. Sufletul, mulțămită închipuirei, are obiceiul să vadă în vis, ceeace s'a gândit în timpul zilei. Așa mi s'a întâmplat și mie atunci: măcar că nu vă vedeam cu ochii cei trupești, vă vedeam cu ochii dragostei, și fiind departe cu trupul,

eram de față cu dragostea mea, iar urechile îmi răsunau mereu de strigătele voastre.

Iată dece, deși boala trupului mă silea să zăbovesc mai mult acolo, iar aerul sănătos ajuta la vindecarea boalei mele, dragostea mea pentru voi n'a îngăduit acest lucru, ci cârtea gălăgioasă și nu mi-a dat pace cu sâcâelile ei până ce nu m'a făcut să mă scol înainte de vremea hotărâtă, și să mă încredințez că adunarea voastră de aci este (pentru mine) și sănătate și plăcere și tot binele (de pe lume). Plecându-mă, deci, în fața acestei năvalnice iubiri, am socotit că-i mai bine să mă întorc, cu toate că-mi stăruiau în trup anumite rămășiți de boală, decât, așteptând să mă tămăduesc pe deplin, să mâhnesc și mai mult pe frățiile voastre. Chiar când stăteam acolo (la țară) auzeam mereu mustrările voastre aduse de necontenite răvașe, și am fost tot cu atâta luare aminte la ceice mă dojeneau, cât și la ceice mă lăudau. Căci mustrările acelea ce mă învinuiau pentru lipsa mea, erau pornite dela un suflet care știa să iubească. De aceea m'am sculat și am alergat încoace; de aceea nici n'am putut să vă șterg din mintea mea. Dar ce-i lucru așa de mirare că zăbovind la țară și bucurându-mă de oarecare tihnă și răgaz, nu mi-am uitat de frățiile voastre, de vreme ce Pavel, legat în lanțuri, sălășluind în temniță și văzând că-l împresoară atâtea primejdii din toate părțile, își aducea aminte, în închisoare nu mai puțin decât dac'ar fi fost într'o livadă, de frații lui și scria zicând: „Este drept să gândesc astfel despre voi toți, fiindcă vă port în inima mea, și în lanțurile mele, atât în apărarea cât și în întărirea Evangheliei" (Filipeni 1, 7). In afară, lanțul dușmanilor; înăuntru, lanțul dragostei pentru ucenici, însă cel din afară făcut din fier, pe când cel dinăuntru, din dragoste; pe acela l-a lepădat adesea, pe acesta niciodată. Dar dupăcum femeile care au cunoscut durerile facerii și au fost mame, sunt necurmat legate, ori unde ar fi, de copiii pe care i-au făcut; tot astfel și Pavel, ba încă cu mult mai vârtos decât acestea, era legat de învățăceii lui, și cu atât mai mult, cu cât sunt mai dureroase nașterile întru duh, decât cele trupești. Căci și el a răbdat nu odată, ci de două ori durerile nașterii lor, și strigă zicând: *„Copiii mei, pentru care iar simt durerile nașterii"* (Gal. 4, 19). Ci o femee n'ar păți

niciodată aşa ceva şi nici n'ar putea răbda iarăşi aceleaşi dureri, însă Pavel răbda ceeace nu e în rostul firii, adică, pe cei odată născuţi să-i ia din nou şi să rabde pentru ei dureri crunte de naştere. De aceea, voind să-i înfrunte, le-a spus: „Pentru care iar sufăr durerile naşterii", ca şi cum ar spune: Cruţaţi-mă; nici un fiu nu face pe maică-sa să sufere a doua oară pentru el durerile naşterii, lucru la care voi mă siliţi acum. Durerile acelea chinuesc numai pentru scurt timp, căci odată pruncul ieşit din pântec, şi ele contenesc, pe când cestelalte — cele ale naşterii întru duh — dăinuesc şi luni întregi, căci adesea Pavel s'a chinuit în dureri şi un an întreg fără să nască pe cei zămisliţi (întru duh). Afară de aceea, acolo (la femei) e vorba de chinul cărnii, pe când aici (la Pavel) durerile nu cunosc pântecele, ci sfâşie puterea sufletului.

Şi ca să afli că durerile acestea sunt mai crunte, spune-mi, ce mamă şi-a dorit vreodată să ajungă în Gheena în locul copiilor ei? Ci acesta (Pavel) era gata nu numai să rabde Iadul, ci chiar să fie anathema, despărţit de Hristos, (Rom. 9, 3) numai să poată naşte pe Iudeii pentru care se chinuia întruna în durerile facerii, şi pentrucă nu izbutea, de aceea se mâhnea şi spunea: *„Tristeţea mea e mare şi necurmată durerea inimii mele"* (Rom. 9, 2). Şi iarăşi tot acolo: *„Copilaşii mei, pentru care mă chinuesc în durerile facerii, până ce Hristos va lua chip în voi"* (Gal. 4, 19).

Ce poate fi mai fericit ca acel pântec care a putut naşte astfel de fii, care să aibă pe Hristos întrânşii? Care pântec a fost mai rodnic ca acela, care tot pământul l-a umplut cu fiii născuţi (întru duh) de dânsul? Ce poate fi mai tare ca el, care pe cei născuţi şi crescuţi şi ajunşi stârpiciuni i-a putut zămisli iar şi iarăşi să le dea chip? In naşterile trupeşti acest lucru e cu neputinţă. De ce n'a zis Apostolul: „Copiii mei, pe care vă nasc iarăşi", ci: „cu care mă chinuesc în durerile facerii"? Căci în altă parte spune: *„Intru Isus Hristos v'am născut"* (I Cor. 4, 15).

Acolo voia numai să ne arate înrudirea; aici năzuia să ne dovedească truda sa. Atunci cum numeşte copii, pe cei care încă nu erau născuţi? Căci dacă era în durerile facerii, încă nu-i născuse? Atunci de ce le spunea: *copii?* Ca să afli că nu se chinuia atunci întâi cu acele dureri,

ceeace era de ajuns ca să-i ruşineze pe ei. Căci am fost odată tată, zice el, şi am suferit odată pentru voi naşterea datorită şi aţi fost şi voi odată copii. Atunci de ce mă băgaţi a doua oară în aceste dureri? Destule au fost durerile naşterii celei dintâi. De ce mă chinuiţi a doua oară prin aceste dureri? Căci căderile celor care crezuseră îi dădeau lui nu mai puţin de furcă decât cei care nu credeau încă. Pentru el era un lucru de nesuferit ca după împărtăşirea cu atâtea taine să-i vadă iar alunecând spre necredinţă. De aceea se văeta foarte tare şi mai jalnic decât orice femeie, zicând: *„Copii mei, pentru care iar mă chinuesc, până ce Hristos va lua chip în voi“* (Gal. 4, 19). Spunea aceasta cu scop ca să-i şi încurajeze, şi să-i sperie totodată; arătându-le că Hristos nu luase chip în ei, le însufla teamă şi mare grijă, iar dovedindu-le că e cu putinţă ca el să ia chip, îi făcea să aibă curaj. Vorbele: *până ce va lua chip* sunt ale unuia care vrea să arate că (Hristos) încă n'a luat chip, dar poate iarăşi să ia. Căci dacă n'ar fi fost cu putinţă, înzadar le-ar fi spus lor: *până ce va lua chip Hristos în voi* şi cu zadarnice nădejdi i-ar fi hrănit.

2. Drept aceea, ştiind acestea nici noi să nu pierdem nădejdea, dar să nu ne dăm nici trândăviei, deoarece amândouă sunt primejdioase. Căci desnădejdea nu-l lasă pe cel căzut să se scoale, pecând trândăvia chiar pe cel ce stă în picioare îl trânteşte jos: aceea are obiceiul să ne despoaie de bunurile agonisite, aceasta nu ne lasă să ne scăpăm de relele ne ce ameninţă; nesocotinţa te dă jos chiar de-ai fi în ceruri, iar desnădejdea te duce la prăpastia răutăţii, dupăcum nădejdea te face ca grabnic să ieşi de acolo. Ia vezi puterea şi a uneia şi a celeilalte: diavolul mai înainte era bun; desnădăjduind însă şi trândăvindu-se a căzut în aşa răutate, că nici n'a mai putut să se ridice. Cum că era bun, auzi ce spune (Evanghelistul): *„L-am văzut pe Satana căzând din cer ca un fulger“* (Luca 10, 18). Asemănarea cu fulgerul arată şi mândreţea tovărăşiei lui de mai înainte (cu îngerii), şi iuţeala căderii. Pavel era hulitor şi prigonitor şi batjocoritor; după ce însă a năzuit şi s'a lepădat de desnădejde, s'a sculat şi s'a făcut deopotrivă cu îngerii; Iuda era însă

apostol, şi trândăvindu-se a ajuns vânzător. Tâlharul iarăşi, pentru că nu şi-a pierdut nădejdea, a intrat înaintea tuturor celorlalţi în paradis iar fariseul, bizuit pe sine, a căzut chiar de pe culmea virtuţii, pe când vameşul, nepierzându-şi nădejdea, aşa s'a înălţat, încât i-a luat-o înainte aceluia. Vrei să-ţi arăt şi un oraş întreg care a făcut aşa? Aşa s'a mântuit întreaga cetate a Niniviţilor. Şi pe aceia hotărârea luată îi împinsese la desnădejde. Căci n'a zis (Prorocul): Dacă se vor căi, vor fi mântuiţi, ci: *„Incă trei zile şi cetatea lor va fi dărâmată“* (Iona 3, 4). Şi cu toate că Dumnezeu ameninţa, şi prorocul striga iar hotărârea nu suferea amânare nici deosebire, ei nu s'au lăsat abătuţi şi nici nu şi-au pierdut nădejdile cele bune. De aceea n'a adăogat vre-o condiţie şi nici n'a zis: Dacă se vor căi, se vor mântui, pentruca şi noi, când auzim o hotărâre a lui Dumnezeu dată fără condiţie, să nu desnădăjduim nici atunci, nici să nu ne pierdem curajul, ci să ne uităm la acea pildă. Şi îndurarea lui Dumnezeu se poate vedea nu numai din aceea că, deşi nu a pus condiţie hotărârii sale, totuşi s'a împăcat cu ceice s'au căit, ci chiar din aceea că a fost luată în chip neatârnat. Căci voind Domnul să sporească temerea lor şi să mustre multa lor trândăvie a făcut aşa, şi însuşi sorocul de timp dat pentru pocăinţă, arată nespusa lui îndurare. Altfel cum ar fi putut un soroc de trei zile să şteargă toată răutatea lor? Vezi cum şi de aci se arată dragostea grijulie a lui Dumnezeu? Căci ea a ajutat mai mult la mântuirea cetăţii.

Aşa dar ştiind acestea, să nu ne pierdem nădejdea fiindcă nici o armă nu e aşa de puternică în mâna diavolului ca desnădejdea. De aceea lui nu îi facem atâta bucurie greşind, cât îi facem desnădăjduind. Ascultă cum lui Pavel, cu prilejul curvarului, îi e mai mult teamă de desnădejde decât de păcat, căci scriind Corintienilor, zice astfel: *„Totuşi se spune că între voi este curvie şi încă o curvie de acelea care nici chiar la păgâni nu se pomeneşte“* (I Cor. 5, 1). N'a spus: care nici la păgâni nu se cutează, ci: nici nu se pomeneşte. Ceeace pentru păgâni e nesuferit chiar numai de a pomeni cu vorba, la voi se cutează aevea. *„Şi voi vă făliţi?“* N'a spus: Şi acela se făleşte, ci lăsând pe celce a păcătuit, vorbeşte

celor sănătoşi, şi făcând ca şi medicii care, lăsând pe bolnavi, vorbesc şi sfătuesc mai mult cu rudele acestuia. De altfel şi aceştia erau vinovaţi faţă de el (păcătosul) pentru sminteala lui, că nu l-au mustrat şi nu l-au spăimântat. El a făcut ca vina să fie obştească, pentruca şi îngrijirea rănii să fie uşoară. E grozav să păcătueşti, dar e mai grozav să te şi făleşti cu aceasta. Căci dacă a te făli cu dreptatea înseamnă deşertarea dreptăţii, cu atât mai mult o asemenea faptă (fala) când e vorba de păcatele noastre, ne aduce cea mai mare vătămare şi e o vină mai mare decât păcatele noastre. De aceea spune Apostolul: *„Când veţi face toate, ziceţi că sunteţi nişte robi netrebnici“* (I Cor. 5, 2). Dacă, dar, ceice fac totul trebue să se smerească, cu atât mai mult păcătosul, şi să plângă şi să se socoată cel mai de pe urmă dintre toţi. Ceeace Pavel arăta şi atunci zicând: *„Şi nu v'aţi mâhnit mai degrabă?“* (I Cor. 5, 2). Ce spui? Altul a greşit şi eu să mă mâhnesc? Da, zice Apostolul, căci suntem legaţi laolaltă ca trupul cu mădularele lui. La trup, dacă piciorul capătă o rană, vedem cum capul se pleacă (s'o privească). Şi ce e mai de fală (la trup) decât capul? Ci în timp de restrişte, nu cată (capul) la medicina sa. Fă şi tu la fel. De aceea şi Pavel ne sfătueşte: *„Să ne bucurăm cu ceice se bucură şi să plângem cu ceice plâng“* (Rom. 12, 15). De aceea spune şi Corintienilor: *„Şi nu v'aţi mâhnit mai mult, ca să fie scos din mijlocul nostru celce a făcut fapta asta?“* (I Cor. 5, 2). N'a zis: Nu aţi râvnit mai mult; dar ce? *Nu v'aţi mâhnit mai mult* ca şi cum cetatea ar fi fost bântuită de vre-o molimă obştească sau vre-o ciumă. Ca şi cum ar fi zis: E nevoe de rugăciune şi de spovedanie ca să fie alungată boala din întreaga cetate.

Vezi ce spaimă a băgat în ei? Pentrucă ei vedeau că răul s'a oprit acolo, îi umple de mare grijă, spunându-le: *„Nu ştiţi că puţin aluat dospeşte toată plămădeala?“* (I Cor. 5, 6). Iată ce vrea să spună: răul mergând mai departe, va atinge şi alte mădulare; voi trebue să fiţi îngrijaţi ca şi când ar fi vorba de un rău obştesc. Să nu-mi spui că numai acela a păcătuit, ci gândeşte-te la aceea că păcatul e ca un fel de puroi, care umple tot trupul, şi precum când arde o casă, chiar şi acei la care nu a ajuns focul,

se străduesc şi dau mână de ajutor tot atât cât şi cei cuprinşi de năpastă, ca focul, întinzându-se, să nu ajungă şi la uşile lor; tot astfel îi trezeşte Pavel şi pe aceştia zicând: E un foc; să preîntâmpinăm răul; să stingem pârjolul mai înainte ca el să năpădească biserica. Iar dacă nesocoteşte păcatul, sub cuvânt că e în alt trup (nu al tău), apoi amarnic te înşeli, căci omul acela e mădular al întregului trup (biserica).

3. Şi trebue să te gândeşti şi la aceea că, dacă te vei fi lenevit şi vei dispreţui (răul), cândva te va cuprinde şi pe tine. Aşa că, dacă nu de hatârul fratelui, măcar de al tău trebue să te trezeşti. Opreşte molima, împiedică putreziciunea, curmă prăpădul! Spunând acestea şi altele mai multe, şi poruncind ca acel om să fie dat pe mâna Satanei, la urmă când omul s'a schimbat şi s'a făcut mai bun, a zis: *„Este destul pentru omul acesta pedeapsa care i-a fost dată de mai mulţi: de aceea vă rog să vă arătaţi iar dragostea faţă de el“* (II Cor. 2, 8). Căci după ce l-a arătat ca duşman şi protivnic obştesc al tuturor şi l-a despărţit de turmă şi l-a tăiat din trup, vezi câtă râvnă are faţă de el, ca să-l unească iar şi să-l alipească! N'a zis numai: Iubiţi-l pe el, ci: arătaţi-i dragostea voastră, adică, daţi faţă de el, dovadă de o prietenie trainică şi neclintită, fierbinte, aprinsă şi oarecum înflăcărată, arătaţi-i o prietenie tot aşa de mare ca duşmănia de mai înainte. Ce s'a întâmplat, rogu-vă? Nu l-aţi dat pe mâna Satanei? Da, zice, dar nu ca să rămână în mânile Satanei, ci ca să se scuture grabnic de stăpânirea lui. Şi cum am spus, socoate cât s'a temut Pavel de desnădejde, ca de o puternică armă a diavolului.

Căci când a zis: *„Arătaţi-i dragostea voastră“* a fost adăogat şi temeiul: *„ca să nu fie doborât de prea multă mâhnire un astfel de om“* (Tot acolo v. 7).

Oaia e în gura lupului; să i-o luăm înainte, să i-o smulgem din vreme înainte ca s'o înghită sau să strice un mădular al nostru. Nava e în primejdie; să ne căsnim de a o scăpa de vasfrângere înainte de a se scufunda. Căci precum corabia se scufundă când marea se umflă şi valurile se înalţă de pretutindeni ca nişte culmi; tot aşa şi sufletul, împresurat de toate părţile de mâhnire, repede se înnăbuşe dacă nu e cineva să-i întindă mâna, căci, tristeţea care e mântuitoare după păcate poate ajunge, când e prea mare, o primejdie de moarte.

Şi vezi ce limpede a vorbit: Căci n'a zis: Să nu-l prăpădească Satana pe acesta, ci: *„Ca să nu fim hrăpiţi de Satana“* (II Cor. 2, 11). A hrăpi înseamnă a dori să stăpâneşti lucrul *altuia:* arătând, aşa dar, că el (păcătosul) s'a străinat de acela (de diavol) şi că prin pocăinţă a intrat în rândul turmei lui Hristos, apostolul zice: *„Să nu ne lăsăm hrăpiţi de Satana“*. Căci dacă acesta îl mai păstrează pe el (pe celce se pocăise), înseamnă că răpeşte un mădular de-al nostru, că ia o oaie din turmă; căci (cel pocăit) s'a lepădat de păcat prin pocăinţă.

Ştiind aşadar Pavel ce făcuse lui Iuda diavolul, s'a temut ca nu cumva şi acesta să facă acelaş lucru. Ce-a făcut cu Iuda? *„Am păcătuit“*, zice vânzătorul, *„vânzând sângele celui drept“* (Mat. 27, 4). Diavolul a auzit aceste cuvinte, a priceput că Iuda apucă pe o cale mai bună, îndreptându-se spre mântuire, şi s'a temut de această schimbare. „Are un stăpân îndurător; când era să-l vândă, l-a plâns şi l-a îndemnat în nenumărate feluri. Când, deci, Isus îl va vedea pocăindu-se, nu-l va primi cu atât mai mult? Când era neîndreptat l-a chemat la sine şi l-a atras; când se va îndrepta şi îşi va recunoaşte greşala, n'o să-l atragă cu atât mai mult? De aceea doar a venit să se răstignească“.[1] Ce-a făcut atunci diavolul? L-a speriat şi l-a întunecat prin mărimea mâhnirii, l-a prigonit până l-a împins la laţ şi l-a scos din viaţa aceasta, lipsindu-l de râvna de a se pocăi. Cum că, dacă ar fi trăit, ar fi dobândit şi el mântuirea, se vede de pe acei care l-au răstignit. Căci dacă a dăruit mântuirea acelora ce l-au răstignit, şi fiind pe cruce s'a rugat pentru ei de Tatăl Său şi a cerut iertare pentru atât de marea lor cutezanţă, e limpede că pe vânzător, dacă s'ar fi pocăit cu vrednicie, l-ar fi primit cu toată blândeţea. Dar acesta n'a răbdat ca să stărue în ea, fiind mistuit de prea marea lui mâhnire. De aceasta se temea şi Pavel când cerea Corintienilor să smulgă pe omul acela din gura diavolului. Şi ce-i nevoe să vorbim de Corintieni? Petru, după împărtăşirea cu sfintele Taine, tăgădueşte de trei ori, însă cu plânsul său şi-a şters (toate păcatele): Pavel prigonitorul, hulitorul şi batjocoritorul, asuprind nu numai pe cel răstignit, dar şi

[1] Vorbele sau gândurile Satanei.

pe toţi ai lui, pocăindu-se, s'a făcut apostol. Dumnezeu cere dela noi un prilej cât de mic ca să ne ierte de multe păcate. Vă voi spune şi o pildă care întăreşte acest lucru.

4. Erau odată doi fraţi. După ce şi-au împărţit averea părintească, unul a rămas acasă, iar celalalt, mâncându-şi toată partea lui, s'a înstrăinat, neputând răbda ruşinea sărăciei sale. Vă pun la mijloc această pildă ca să ştiţi că este iertare şi pentru păcatele ce se fac după botez, numai să avem răbdare: nu spun asta ca să vă împing la trândăvie, ci ca să vă feresc de desnădejde, căci desnădejdea ne pricinueşte rele mai mari decât lenevirea. Acest fiu poartă chipul acelora care au căzut (în păcat) după botez; aceasta se vede din aceea că i se zice *fiu,* căci nimeni nu poate fi numit fiu în afară de botez. Şi locuise în casa părintească şi împărţise toate cele părinteşti. Decât, înainte de botez, nu poţi să primeşti cele părinteşti, nici să capeţi moştenirea. Aşa că prin toate acestea se vorbeşte acoperit despre tagma credincioşilor. Şi era fratele celuice se arătase om de ispravă; dar nu poţi fi frate fără această sufletească naştere de a doua oară. Acesta, deci, căzând în cea mai mare ticăloşie, spune: *„Mă voi întoarce la Tatăl meu"* (Luca 15, 18). Căci de aceea îl lăsase tatăl său şi nu-l împiedicase de a pleca printre străini, ca astfel prin păţania lui, să se încredinţeze bine, de ce bunătăţi avea parte când rămânea acasă. Adesea când Dumnezeu nu înduplecă prin vorbe, dă învăţătura lui prin păţania ce-o tragem din faptele însăşi. Ceeace le-a spus şi Iudeilor. Căci, deoarece, pierzând cu ei nenumărate cuvântări spuse prin gura proorocilor, nu i-a înduplecat şi nu i-a putut apropia de sine, lăsându-i să prindă minte prin pedeapsă, zice către ei: „Te va mustra răsvrătirea şi te va da de gol răutatea ta" (Ieremia 2, 19). Căci el trebuia să fie crezut şi înainte de sfârşitul întâmplărilor. De vreme ce ei erau aşa de bicisnici ca să nu dea crezare sfaturilor şi îndemnurilor Lui, pentru ca să nu se lase răutăţii, îngădue ca să fie mustraţi de însăşi faptele lor, ca astfel să-i câştige din nou. Dupăce, aşa dar, plecând acel risipitor în ţară străină şi aflând prin păţania lui ce mare rău e să te străinezi de casa tatălui tău, s'a întors acasă. Tatăl său nu i-a ţinut mânie ci l-a primit cu braţele deschise. De ce? Pentrucă era tată şi nu jude-

cător. Şi toată casa era numai jocuri, ospeţe, praznice, bucurie şi voe bună. — Ce spui? Asta e răsplata răutăţii? — Nu a răutăţii, omule, ci a întoarcerii; nu a ticăloşiei ci a schimbării spre mai bine. Şi ceeace e mai mult, fiul cel mare s'a mâniat pentru toate acestea. Dar tatăl l-a mulcomit şi pe acesta spunându-i: *„Ci tu pururea ai fost cu mine, iar acesta era pierdut şi s'a aflat; mort era şi a înviat“* (Luca 15, 31—32).

Când e vorba să mântuim pe cel pierdut, zice pilda, nu e vremea judecăţilor, a cercetării cu de-amănuntul, ci de milă şi de iertare. Doftorul, când e chemat la bolnav să-i pună leacuri, nu se apucă să-l tragă la răspundere pentru desmăţul său, nici nu caută să-l pedepsească. Şi dacă trebuia numai decât să-şi ia pedeapsa cel vinovat, apoi şi-a luat-o cu vârf şi îndesat prin zăbovirea lui între străini. Atâta vreme a fost despărţit de tovărăşia noastră, şi şi-a trecut vremea luptând cu foamea, cu necinstea şi cu cele mai mari rele. De aceea zice: *„Pierdut era şi s'a aflat; mort era şi-a înviat“*. Nu te uita la cele de acum, zice, ci gândeşte-te la mărimea nenorocirii celei de mai înainte; vezi pe un frate nu pe un străin. La tatăl său s'a întors, care nu poate să-şi aducă nimic aminte din cele mai înainte, ba mai degrabă aducându-şi aminte numai de acelea ce pot să-l împingă spre milă, spre împreună pătimire, spre dragoste, şi îngăduinţa cuvenită celor ce sunt taţi. De aceea n'a spus ce a făcut, ci ce a îndurat (fiul risipitor): n'a pomenit că şi-a mâncat averea, şi că s'a zbătut în nenumărate necazuri. Tot aşa şi oaia a căutat-o cu atâta râvnă, ba încă cu şi mai mare râvnă. Căci aci (în pilda asta) s'a întors chiar fiul; acolo (în pilda cu oaia pierdută) s'a dus păstorul şi, găsind-o, o aduse înapoi şi se bucură de ea mai mult decât de toate celelalte care scăpase. Şi uite-te şi cum a adus-o; n'a bătut-o cu biciul, ci a adus-o purtând-o pe umeri şi a dus-o iar în turmă.

Ştiind deci acestea, că adică nu numai nu alungă dela sine pe ceice se întorc, ci îi primeşte tot cu aceeaşi dragoste ca şi pe ceice s'au purtat bine; că nu numai nu le cere socoteală, ci chiar se duce în căutarea celor rătăciţi şi se bucură mai mult de aflarea acestora decât de a celor ce-s la adăpost: nici să nu desnădăjduim când suntem în

mijlocul relelor, nici să nu ne bizuim prea tare când dăm de bine, ci, şi când călcăm pe calea cea dreaptă să fim cu temere, ca să nu cădem din pricina bizuinţii, iar când păcătuim, să ne pocăim.

Ceeace am spus la început spun şi acum: amândouă aceste lucruri, şi a te bizui prea mult, când stai în picioare, şi aţi pierde nădejdea când este cazul, ne fac să ne pierdem mântuirea noastră. De aceea Pavel, ca să facă mai băgători de seamă pe ceice stau, zice: *„Cui i se pare că stà, să ia seama să nu cadă“*. Şi iarăşi: „Mi-e teamă ca nu cumva, după ce am propovăduit altora, să fiu eu lepădat" (I Cor. 10, 12; 9, 27): şi că-i scula pe cei căzuţi, bizuindu-i spre mai multă râvnă, mărturisea prin cele scrise Corintienilor astfel: *„Ca nu cumva să plâng pe mulţi din ceice au greşit mai înainte şi nu s'au pocăit“*, arătând că nu atâta ceice au păcătuit, cât ceice nu s'au pocăit de greşalele lor sunt vrednici de lacrimi. Către aceştia spune şi proroocul: *„Nu cumva cel care cade nu se ridică? Cine se abate şi nu se întoarce?“* (Ier. 8, 4). Drept aceea şi David încurajându-i pe aceiaşi, zice: *Astăzi, dacă auziţi glasul lui, nu vă învârtoşaţi inimile voastre ca într'o mare amărăciune“* (Psalm. 94, 8). Câtă vreme, deci, spune azi, să nu ne descurajăm, ci având bune nădejdi întru Domnul, şi gândindu-ne la marea îndurării sale, scuturându-ne de tot cugetul cel rău cu multă tragere de inimă şi nădejde să ne alăturăm virtuţii şi să arătăm pocăinţă din belşug ca, lepădându-ne de toate păcatele de aci, cu încredere să putem sta la judeţul lui Hristos şi să ne împărtăşim din împărăţia cerurilor. De care fie să avem toţi parte prin harul şi îndurarea Domnului nostru Isus Hristos, cu care (fie) Tatălui împreună cu Duhul Sfânt, slavă, putere, cinste, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

PROBLEMA SINUCIDERII[1]

De Preot AUREL RADU

In sfera de viaţă a lumii creştine, orice sinucidere este declarată ca un păcat de moarte, ca o dezertare dela înalta misiune cu care a înzestrat Dumnezeu pe fiecare om, cum spunea şi J. J. Rousseau: „Sinuciderea este o moarte pe furiş şi ruşinoasă, este un furt făcut neamului omenesc; înainte de a-l părăsi, dă-i înapoi ceea ce a făcut el pentrutine."

Dezertorul n'a fost glorificat nici odată în istorie şi toate timpurile au fost unanime în a-l condamna ca pe un laş. Şi în acest caz, dacă nu-i absurdă este absolut inutilă întrebarea dacă un sinucigaş este un erou. Căci cum vei putea considera erou un inş care din cauza mizeriei se sinucide şi-şi lasă familia să rezolve singură greutăţile vieţii? Prin gestul său, el n'a rezolvat nimic ci mai mult a complicat viaţa celor rămaşi. Un lucru nu înţeleg aceste nefericite fiinţe şi anume: izbăvitorul adevăr creştin că numai în viaţă şi nu în moarte omul se poate reabilita moral şi material, că toate posibilităţile de refacere şi de perfecţionare a omului sunt date vieţii şi nu morţii. Eroismul înfloreşte acum şi'ntotdeauna numai pe câmpul de luptă al vieţii.

Eroismul începe nu cu fuga de luptă, de sărăcie, de suferinţă fizică şi morală, ci tocmai în năpraznica încăerare cu ele, cum s'a exprimat şi Pitagora: „Nu se cade să-ţi părăseşti postul fără voia aceluia care comandă: postul omului e viaţa". Nimic nu poate să justifice gestul sinuciderii. Iar marele poet Coşbuc exprimă o înaltă simţire creştină când scrie:

„Răsboiu e, de viteji purtat!
„Viaţa-i datorie grea
„Şi laşii se'ngrozesc de ea
„Să aibă tot cei laşi ar vrea
Pe neluptat.

Noi nu trebue să ne raţionalizăm viaţa ci trebuie s'o îmbrăţişem şi s'o trăim.

[1] Vezi nr. precedent p. 99 urm.

„Dece să întrebi, viața ce-i?
„Așa se întreabă cei mișei,
„Cei buni n'au vreme de gândit
„La moarte și la tânguit".

Un scriitor creștin a definit astfel scopul vieții: „Viața e o temă pe care Dumnezeu o dă omului la naștere ca s'o lucreze după chemarea ce-o are. Unul apoi face din ea tragedie, altul comedie. Câte unul o mică nuvelă, mulți roman complicat. Unii film ce se desfășoară repede, milioane de inși numai date statistice......" Din acest punct de vedere, sinucigașul apare ca unul care refuză pur și simplu, sub un pretext oarecare, să lucreze această temă dată de Dumnezeu.

Ori, creștinul este dator să accepte viața așa cum este cu bucuriile și durerile ei cum înțelepțește a scris și Coșbuc:

„O fi viața chin răbdat,
„Dar una știm: ea ni s'a dat
„Ca s'o trăim.

Aici este locul să amintesc de bizara teorie a dlui M. Ralea, care în calitatea dsale de mare sociolog a ținut să ne facă surpriză cu o teorie înrt'adevăr originală. Pe dsa nu-l preocupă deloc problema combaterii acestui cumplit flagel social, ci a găsit că este mai potrivit să se ocupe de chestiunea cum ar putea să fie utilizată în scopuri nobile imensa energie a sinucigașilor. Dar, ca nu cumva să lăsăm afară ceva din această perlă de cugetare sociologică, o voi reproduce pentru cetitori. „Ceeace ne împiedecă de a comite acte de curaj sublim, e frica de moarte. Dacă cei care se decid să se sinucidă ar fi mai puțin egoiști, ei ar putea efectua gesturi de-o importanță covârșitoare pentru binele umanității. Nimeni n'ar fi îndrăsnit de pildă, să asasineze un personagiu nefast cum a fost Nero și să evite, poate, creștinismului teribile persecuții. Dar un om dispus să se sinucidă, ar fi putut s'o facă. Nu s'ar putea oare capta, comercializa energia imensă a sinucigașilor? Foloasele ei ar întrece cu mult pe acele ale aburului ori electricității".[1]

Probabil, că această ingenioasă teorie dl Ralea a conceput-o în vremea când dsa se afla în opoziție, căci pe

[1] M. I. Ralea: Valori; pag. 40.

lângă calitatea de mare sociolog dsa mai este şi un om politic militant. Şi se va fi gândit mai mult la rentabilitatea acestei teorii, transpusă pe terenul luptelor de partid. In orice caz este foarte curioasă această atitudine a dlui Ralea, care este un vechiu adversar al ortodoxismului şi care e cuprins subit de o mare afecţiune faţă de creştinism, de dragul căruia elaborează şi o teorie pentru a-l salva de prigoniri. Numai că tot dsa nu crede în posibilitatea de a fi realizată această teorie, căci, afirmă, că „dacă sinucigaşii n'ar fi aşa de egoişti". Ori, tocmai aici e nenorocirea acestor suflete, că ele nu mai sunt capabile să evite societăţii răul pe care-l fac conştient, prin dezertarea dela îndatoririle lor sociale, şi atunci cum putem crede că ei vor fi capabili să-i facă un alt bine societăţii?

Poetul A. Vlahuţă în poezia: „Din prag" tratează problema sinuciderii şi după ce arată motivele pro şi contra, ajunge la concluzia: „O, dar e mişelnic lucru singur zilele să-ţi curmi". Şi aceasta este definiţia sinuciderii, din punct de vedere social, pe care a dat-o Vlahuţă: „un mişelnic lucru".

Şi acum voiu trece cu expunerea să arăt care este atitudinea Bisericii faţă de această problemă şi mai ales care trebue să fie în viitor. Biserica are faţă de sinucigaşi o atitudine sancţionistă, adică refuză pur şi simplu asistenţa sa la înmormântarea celor cari în mod conştient şi-au stins viaţa. Avem în privinţa aceasta dispoziţiile categorice ale sf. canoane (sf. can. 114. Tim. al. Alexandriei). E şi logică această măsură a Bisericii. Aplicarea ei este însă foarte relativă, întrucât e foarte greu de stabilit, dacă sinucigaşul a fost responsabil sau nu de actul său. La aceasta se mai adaugă intervenţia rudelor celui sinucis, cari sunt interesate şi ţin cu orice preţ să acopere adevărul. Biserica trebue să treacă dela această atitudine mai mult pasivă, la una mai activă, în sensul ca să caute să salveze dela gestul fatal cât mai multe suflete stăpânite de nelinişti lăuntrice şi înclinate spre sinucidere. Descoperirea acestor suflete se poate face cu ajutorul tainei sf. mărturisiri. Indeosebi Biserica trebue să inspire credincioşilor săi încrederea că la sânul ei cald orice naufragiat al vieţii mai poate găsi suprema mângăiere şi posibilitatea de a se reface.

Ea trebue să creeze acel climat moral-social în jurul ei, încât ori când să poată repeta invitaţia Mântuitorului: „Veniţi la mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi eu vă voiu odihni pe voi" (Mat. 11, 28). Aceste cuvinte nu trebue să mai rămână o simplă ornamentaţie predicatorială la prilejuri festive, ci o realitate vie în cadrul Bisericii. Nădăjduim că, după reîmproprietărire, mănăstirile să devină şi din acest punct de vedere adevărate sanatorii spirituale pentru toţi nefericiţii vieţii noastre sociale. Biserica este chemată să aprindă din nou flacăra speranţei şi în sufletele cele mai desechilibrate, pentruca şi ele să ajungă la un „sfârşit creştinesc vieţii lor". Căci un lucru e absolut sigur că dacă Mântuitorul ar fi fost prezent în sufletele sinucigaşilor, ei niciodată n'ar fi recurs la acest nenorocit act. In faţa fiecărui caz de sinucidere putem afirma cu toată certitudinea, dar şi cu egală durere, regretul nesfârşit rostit altădată de Marta, sora lui Lazăr: „Doamne, dac'ai fi fost aici, fratele meu n'ar fi murit" (Ev. Ioan 11, 21). In sensul acesta Biserica trebue să iniţieze urbi et orbi, o intensă propagandă religioasă, în care să se demonstreze, cu date luate din realitatea prezentă, adevărul creştin că:

„Şi-oricât de amărâţi să fim
„Nu-i bine să ne deslipim
„De cel ce vieţile le-a dat!
„O fi viaţa chin răbdat,
„Dar una ştiu: ea ni s'a dat
Ca s'o trăim!

In al 2-lea rând Biserica trebue să ceară autorităţii de stat interzicerea publicităţii cazurilor de sinucideri, căci unul din factorii cari promovează propagarea acestui flagel social este şi presa care cu un lux de ilustraţii şi amănunte, zilnic îmbie pe cetitori să citească aceste drame omeneşti. Şi acest fenomen este şi foarte contagios. E destul de cunoscută influinţa nefastă pe care lectura romanului „Suferinţele tânărului Werther" a avut-o asupra tineretului german. Din acest punct de vedere putem afirma că dacă este adevărat că presa este a patra putere în stat, apoi prin propaganda ce o face sinuciderii — ajunge a patra nenorocire în societate. In privinţa aceasta, statul nostru ar putea lua pildă dela statul totalitar al lui Mussolini, unde este cu desăvârşire interzisă orice publicitate pentru sinucigaşi. Şi e logică această

măsură, întrucât cine fuge de viaţă, în mod laş, nu merită ca societatea să mai ia cunoştinţă de dezertarea lui.

Să încercăm acum să ne reprezentăm spectacolul cel mai înspăimântător, al celei mai nenorocite disperări, despre care ziarele n'au scris nimica şi nici obiectivul aparatelor de fotografiat nu l'au prins, dar a cărei amintire este prezentă în memoria omenirii: cadavrul lui Iuda. Ce evocare tristă! In timp ce pe crucea Golgotei Mântuitorul se jertfea, pentruca să dea omului viaţa veşnică, să mântuiască lumea, nu departe de acolo se balansa corpul unui sinucigaş, care n'a voit să facă nimica pentru mântuirea sa.[1] Destinul lui Iuda este aşa de asemănător cu al atâtor sinucigaşi: patima de arginţi l-a dus la păcatul greu al vânzării, iar de aci, în loc să se întoarcă la Isus, pocăit, a preferat ştreangul — pentru a se pierde pentru totdeauna. François Mauriac are în lucrarea sa: „Viaţa lui Isus" în legătură cu sinucigaşul Iuda, câteva observaţii foarte juste, când scrie: „A lipsit puţin, ca lacrimile lui Iuda să nu fie asemănate, în mintea oamenilor, cu acelea ale lui Petru. Ar fi putut deveni un sfânt, patronul nostru al tuturor, noi cari nu încetăm de a trăda" (p. 248). Evanghelia şi precizează că Iuda „s'a căit" şi a restituit arginţii arhireului, şi nu trebuia decât să se întoarcă la Isus şi să spere în iertarea Lui. Căci cu dreptate scrie acelaş autor: „Diavolul n'a câştigat nimic dela cel din urmă dintre tâlhari, care nădăjdueşte încă. Atâta vreme cât dăinueşte în sufletul cel mai înflăcărat o licărire de speranţă, nu este despărţit de dragostea dumnezească decât printr'un suspin".

Faust, eroul lui Goethe, este simbolul sufletului omului modern chinuit de întrebări şi frământat de nelinişti. Şi cu toată această tălăzuire sufletească, în clipa supremei disperări, când dusese paharul cu otravă la gură, este salvat. De cine? De clopotele Bisericii, care vesteau lumii credinţa şi speranţa în înviere. Iată aici datoria noastră: Să tragem clopotele Bisericii şi să vestim cu putere lumii credinţa în înviere, în aşa fel ca să o audă toate sufletele bântuite de furtunile îndoielii.

(Sfârşit)

[1] T. Toth: Les Dix Commandements de Dieu; tom. II. p. 100.

PREDICĂ LA SF. GHEORGHE

De Diacon Dr. ŞT. LUPŞA
Profesor la Academia teologică din Oradea

„Prin credință.... unii au refuzat slobozirea și au primit chinurile, pentruca mai bună înviere să dobândească".

Iubiți Credincioși,

Cuvintele acestea le-a scris sf. ap. Pavel în c. XI al epistolei către Evrei întru lauda eroilor credinţii dinainte de vremea sa. Ele se potrivesc însă, parcă mai bine încă, la eroii credinţii creştine de după sf. ap. Pavel — şi el fiind între ei, — adecă la *martirii* din persecuţiile năpustite asupra Bisericii, de duhul cel rău, prin împăraţii romani.

Impăraţii romani porniseră persecuţiile în credinţa şi de teama că creştinii prin faptul, că nu cinstesc zeii statului, duc statul la peire, căci zeii se vor supăra pe stat dacă îi va răbda între cetăţenii săi pe creştini şi nu-l vor mai susţine, ci-l vor surpa. Au dat deci poruncă să fie ucişi creştinii din întreaga împărăţie, ori unde ar fi descoperiţi, dacă nu vreau să aducă jertfă zeilor statului, ca nu cumva să se mânie zeii pe stat din cauza tolerării creştinilor. Cu adevărat, au împlinit prorocia Mântuitorului din Evanghelia liturgiei de azi: „Li se părea că aduc slujbă lui Dumnezeu ucizându-i pe creştini".

Socoteala, că-şi vor curăţi împărăţia de creştini prin uciderea lor, aşa cum cureţi sămănătura de buruieni prin smulgere, nu le-a ieşit însă împăraţilor romani. Intervine şi trage peste ea minunea creştinismului recunoscută şi de duşmanii minunilor: După fiecare măcel de creştini, din fiecare persecuţie, creştinii apar mai numeroşi, încât se părea că sângele lor vărsat e sămânţă de noi creştini. Explicarea acestei minuni o găsim în tăria credinţii creştinilor. Ei primeau moartea pentru credinţă cu atâta încredere, dragoste de Hristos, nădejde şi voioşie chiar, încât păgânii, cari asi-

stau la uciderea lor, plecau cu sămânța îndoielii în suflet, că îndărătul unei credințe atât de vii, trebue să fie o realitate tot atât de vie. In termeni moderni: uciderile de creștini deveneau spectacole de propagandă pentru creștinism.

Observând acest lucru și observând că după trei veacuri de persecuții creștinii se înmulțiseră atât de mult, încât a-i stârpi fără multă vorbă pe toți ar fi însemnat a decima populația împărăției, și încă totuși fără a putea ajunge scopul urmărit, la începutul secolului IV, împărații romani schimbă tactica și în persecuția cea mare pe care o pornesc în anul 303 ordonă și prescriu, să nu mai fie trimiși la moarte creștinii îndată ce refuză a jertfi zeilor statului, ci să se încerce întâi a-i sili sau ademeni prin orice mijloace, să cedeze și să jertfească. Să se încerce a-i corupe, prin cele două mijloace cari duc la corupție: sila și ademenirea.

Tactica aceasta era diavolească, fiindcă nu se mulțumea numai cu viața trupească a creștinilor, ba căuta să împiedece cu orice preț jertfirea acesteia întru mărturisirea lui Hristos, ca pe ceva ce-i place lui Dumnezeu, și le căuta înadins sufletul, să li-l strice.

Creștinii însă nu s'au clătit, nici n'au intrat la târguială cu credința lor, ci au primit lupta pentru ea și au rezistat și ademenirilor și silniciilor. Aveau ca scut și armă împotriva ademenirilor ispititoare cuvintele Mântuitorului din Evanghelia Utreniei de azi: „Vă spun, că oricine va mărturisi pentru mine înaintea oamenilor, și fiul omului va mărturisi pentru el înaintea îngerilor lui Dumnezeu. Iar celce se va lăpăda mine în fața oamenilor, lăpădat va fi în fața îngerilor lui Dumnezeu“; și alt cuvânt: „Ce-i va folosi omului de ar dobândi lumea întreagă, iar sufletul și-l va pierde“?! Iar împotriva silniciilor și caznelor și a morții aveau cuvintele Domnului din aceeași Evanghelie: „Nu vă temeți de ceice ucid trupul, iar sufletul nu-l pot ucide, ci vă temeți de celce poate și trupul și sufletul să-l arunce 'n Gheena“, precum și cuvintele: „Cine ține la viața lui, și-o va pierde, iar cel ce-și pierde viața sa pentru mine, și-o va găsi“.

Incălzită și întărită în suflet de acestea cuvinte și de duhul și dragostea lui Hristos, mulțimea cea mare a cre-

ştinilor din persecuţia lui Diocleţian, ajunsă 'n temniţă pentru credinţă, nu s'a clătinat nici în faţa admenirilor rafinate, nici în faţa caznelor mistuitoare, ci a refuzat slobozirea ce i se oferea în schimbul lepădării, şi a primit chinurile, pentruca să dobândească înviere mai bună, după cuvântul apostolului. Şi mai mult să dobândească: cinstirea de Biserică cu titlul de mari martiri şi intrarea lor îndată după moarte in ceata sfinţilor, celor ce împreună cu îngerii cei buni văd pururea faţa lui Dumnezeu şi se roagă pentru noi.

Din cei zece ani încheiaţi, cât a ţinut persecuţia cea mare şi decizivă dela începutul secolului IV, Biserica şi-a umplut calendarul cu nume glorioase de mari martiri. Pe lângă Sf. Gheorghe, a cărui moarte o pomenim cu praznic astăzi, îi avem ca mai cunoscuţi pe sfinţii: Dumitru, Teodor, Lucian, Florian, Sebastian, Mauriciu, Damian, Antim, Procopiu, Pantelimon, Metodiu, Cosma, Victorin, Petru, Dorotei... femei: Ecaterina, Eufemia, Anastasia Margareta, Agneta, Varvara, Dorotea, Maxima, Afra... Acestea şi multe alte nume de sfinţi îşi au istoria lor glorioasă, legată de persecuţia plină de chinuri a lui Diocleţian; istorie care, în ce priveşte partea sa dinainte de persecuţie e scurtă, încât îţi face impresia că biografia acestor sfinţi începe cu adevărat cu sfârşitul vieţii lor. Istoria vieţii lor dinainte de izbucnirea persecuţiei se rezumă în practicarea neîntreruptă şi neobosită a virtuţii, căci numai o astfel de viaţă produce caractere ca celea arătate de ei în persecuţie.

Scurtă e şi istoria vieţii pământeşti a Sfântului Gheorghe, căruia îi datorim omagiul de a i-o recapitula azi.

Patria sa e Capadochia, ţara sfinţilor, care ni i-a dat şi pe sfinţii Vasile cel Mare, Grigorie Nazianzeanul şi pe mulţi alţii.

O bisericuţă cu hramul său la marginea satului Ortakioi, pe vremea sa Potamia numit, vesteşte până 'n ziua de azi locul unde a văzut lumina zilei.

Imbrăţişează cariera ostăşească şi având calităţi nobile, ajunge ofiţer superior cu rangul de comes, cari azi corespunde rangului de general. Cade printre cei dintâi victimă persecuţiei pornite la 23 II 303 contra creştinilor, fiindcă

animatorul persecuţiei, coregentul Galeriu Dacianul, voia să curețe de creştini mai întâi armata.

Fiind Gheorghe ofiţer valoros, Galeriu n'ar fi vrut să-l piardă, ci îi aplică mai cu deadinsul încă decât altora, mijloacele prescrise pentru abaterea creştinilor dela martiriu.

Exortaţiuni şi îndemnări elocvente, pline de argumente convingătoare, ca: interesul patriei, supunerea față de superiori, cariera, caracterul de simplă formalitate a jertfirii la zeii statului, alternează cu promisiuni de graţii şi favoruri, cu linguşiri şi rugăminţi, iar când nu folosesc acestea, se aplică celalt grup de mijloace de corupţie, din domeniul silniciei: degradarea, batjocorirea, bătaia, temniţa, înfometarea, apoi cazne ca: sfâşierea cărnii cu unghii de fier, tăvălirea trupului rănit pe sfărâmături de sticle şi de scoici, tragerea şi frângerea pe roată şi alte chinuri grozave de cari s'a făcut uz în persecuţia cea mare, atât de cumplite, încât moartea, pe care o aduceau uneori ele peste voia chinuitorilor, era o scăpare.

Lupta ce o avu de luptat sfântul Gheorghe, a fost grea. E greu să te vezi deodată, din cauza unui principiu la care ţii, expus primejdiei de a fi lipsit de rangul, cinstea şi averea ce ţi le-ai câştigat prin încordarea continuă a puterilor tale o viaţă întreagă şi de încoronarea acesteia în bătrâneţe tihnite, şi să nu te clatini.

E greu, când ai ajuns general în armată, să te vezi expus a fi bătut şi batjocorit de soldaţii de rând, dela care erai obişnuit a primi onoruri.

E greu, mai ales când ştii şi ţi se pune stăruitor înaintea ochilor, că poţi scăpa de toate acestea, ba încă să primeşti şi o răsplată ispititoare, printr'o simplă formalitate rituală.

Celce a ştiut să-l aducă pe sf. Gheorghe şi pe colegii săi de mare mucenicie în situaţii atât de tăios ispititoare, nu era numai împăratul păgân, ci celce se servea de acesta ca de o unealtă şi dirija din umbră lupta, era acelaş duh rău, care-l ispitise şi pe Domnul în pustie promiţându-i şi trecându-i prin faţa ochilor toate splendorile lumii în schimbul unei închinări, acelaşi, care în chip de şarpe i-a ispitit şi pe protopărinţi în rai şi pe care Apocalipsa îl reprezintă

ca pe un balaur ce varsă asupra Bisericii persecuţiile. De aceea e pictat sf. Gheorghe luptând cu un balaur, cum îl vedem şi pe acest prapor al bisericii noastre.

Cuvintele Domnului, ce le-am auzit în sfintele Evanghelii de azi şi le-am citat deja, îl înarmau pe sf. Gheorghe, ca şi pe tovarăşii săi de martiriu, în această luptă.

Ele îi stăpâneau sufletul, pentrucă se deprinsese prin încordare continuă spre virtute, să se lase condus de duhul lui Hristos.

Încordarea aceasta continuă i-o cere oricărui creştin Domnul când spune, că: „Împărăţia lui Dumnezeu se ia cu forţa şi numai cine o forţează o cucereşte"; iar apoi spune că: „cine a luat-o, să fie ca plugarul care ară: odată ce a pus mânile pe coarnele plugului, nu mai are voie să privească înapoi", căci îi iese plugul din brazdă. Şi n'are voie creştinul să se clatine niciun moment dela credinţa în Hristos şi dela iubirea Lui neţărmurită.

Când aude Domnul că Ioan Botezătorul a avut tăria de caracter să-l înfrunte chiar şi pe Irod regele, pentru fărădelegea lui, expunându-se astfel temniţei şi morţii pentru cauza dreptăţii, îl laudă şi zice că nu e trestie clătită de vânt, nici om îmbrăcat în haine moi, ca cei din palate, ci e cel mai mare dintre cei născuţi de femei. Atunci adaogă însă şi cuvintele ce ne angajează în mod înfricoşat pe noi creştinii, că şi cel mai mic membru al împărăţiei lui Hristos e mai mare decât Ioan. Dacă e mai mare creştinul, mai mare e şi obligaţia lui de a stărui neclintit în virtute şi a rezista oricărei ispite. Pentrucă, zice apostolul, nu e admisibil ca unul care s'a luminat odată şi a gustat darul cel ceresc şi s'a făcut părtaş Duhului Sfânt şi a gustat cuvântul cel bun al lui Dumnezeu şi puterile veacului viitor, să cadă iar dela Hristos, căci ar însemna că-L răstigneşte a doua oară şi-L face de batjocură.

Sufletul creştinului trebue să fie mereu încordat spre Hristos şi să nu-şi slăbească nici o clipă această tensiune, aşa precum orice apă curgătoare tinde neîntrerupt spre mare. Căci precum apa curgătoare dacă renunţă la curgerea sa spre mare se răspândeşte prin tina pământului formând băltoace stătute şi din apă vie, curgătoare, devine apă moartă, stri-

cată, aşa şi sufletul care-şi încetează încordarea spre Hristos e expus stricăciunii şi morţii.

Şi, durere, de câte ori nu cădem noi, câte puţin măcar, dela datoria de a ne face viaţa o coardă întinsă între noi şi Hristos; de câte ori nu vedem creştini cari fac compromisuri cu conştiinţa şi târg cu credinţa lor sau chiar şi de aceia cari înăbuşe cu totul glasul lui Hristos în ei, răstignindu-L a doua oară şi îngropându-L în mormânt.

De câte ori nu ne abatem din rea sfială, din frica de judecata altora, adecă în fond din vanitate şi slăbiciune de caracter, dela purtarea ce ne-ar impune-o în câte o împrejurare credinţa noastră şi dragostea de Hristos. De câte ori nu se 'ntâmplă că un creştin evlavios nu îndrăsneşte să-şi facă cruce sau să ceară mâncare de post în restaurant de frica zâmbetului de orăşeni emancipaţi al tovarăşilor de masă sau al chelnerului. De câte ori nu s'a întâmplat că într'o ceată de tineri unul face o propunere certată cu morala creştină şi cei din ceată îl urmează, deşi conştiinţa le-o interzice, numai ca să nu se expună batjocurii colegilor.

Sunt mici apostazii şi acestea, şi orice alte călcări pe conştiinţă sau compromisuri cu convingerile noastre, după cuvântul apostolului: „Tot ce nu este din credinţă, e păcat".

Cunoaştem însă şi apostazii mai mărişoare, cari se apropie de apostaziile propriu zise, de cari ne admoniază a ne feri Sf. Scriptură. Sunt lepădările de legea strămoşească ale celor biruiţi de propaganda confesiunilor străine, cari îşi vând, ca Isav, pentru un blid de linte, dreptul de întâietate în moştenirea cerească.

Intâlnim în sfârşit şi apostazii în înţelesul întreg al cuvântului, numai formalitatea declarării solemne în faţa tribunalului lipsindu-le. Apostazii practice sau morale, înstrăinări de Hristos ale celor ce părăsesc idealurile şi virtuţile creştine şi îşi însuşesc duhul acestei lumi materiale şi poftele ei: pofta ochilor, pofta trupului şi slava deşartă a vieţii; ale celor ce-L răstignesc a doua oară pe Hristos şi-L îngroapă din sufletul lor în mormânt sigilat cu peceţile viciilor şi păcatelor.

„Vai lor!... zice apostolul. Că au umblat în calea lui Cain şi pentru plată s'au dat cu totul în rătăcirea lui Balaam şi

au pierit ca'n răsvrătirea lui Core. Aceştia sunt petele de necurăţie dela mesele voastre obşteşti, ospătând fără sfială împreună cu voi, păşunându-se pe ei înşişi; nori fără de apă, purtaţi de vânturi, pomi tomnatici fără rod, de două ori uscaţi şi desrădăcinaţi, valuri sălbatice ale mării, cari îşi spumegă a lor ruşine, stele rătăcitoare, cărora întunerecul întunerecului li se păstrează în veşnicie.... Ci voi, iubiţilor, zidiţi-vă în credinţa voastră sfântă, rugându-vă întru Duhul Sfânt şi preamărindu-L pe Hristos, celce vă poate feri de orice cădere".

Să ne rugăm, pentrucă şi azi ne întinde curse multe spre cădere acelaşi duh rău pe care l-a învins sf. Gheorghe, şi ne împinge să jertfim aceloraşi demoni (ai trufiei, vanităţii, silniciei, lăcomiei, desfrâului, beţiei şi altor păcate, vicii şi patimi), pe cari i-a personificat ca zei (Jupiter, Marte, Venus, Bacchus, Mercur etc.) antichitatea păgână. Cădere spre cultul acestor zei e orice compromis ce facem cu virtutea creştină, orice călcare pe conştiinţa noastră creştină, orice astupare a glasului lui Hristos în noi.

Să luptăm împotriva ispitelor, folosindu-ne de exemplul şi de ajutorul sfântului Gheorghe.

Exemplul sfântului Gheorghe să ne dee o tărie de suflet ca aceea ce a arătat-o el în faţa ispitelor şi a torturilor. Să ne inspire grija de a ne forma şi păstra caracter ferm. De a avea principii drepte şi convingeri tari şi a nu le trăda. In acest înţeles e sf. Gheorghe patronul mişcării creştine a tineretului şi al acţiunilor de educaţie morală. Eroismul său a fost forma supremă a eroismului: eroism moral, sufletesc. Sf. Gheorghe e eroul tăriei de caracter, al ţinerii la convingeri, al spiritului de jertfă, al devotamentului neclintit şi al altor virtuţi cari fac podoaba personalităţii.

Ajutorul sfântului pentru dobândirea acestor virtuţi şi a altor daruri să-l cerem, pentrucă e în stare să ni-l deie. Se povestesc şi minuni datorite credinţii vii în ajutorul său. După ocuparea Cretei de musulmani, de exemplu, se spune, că un copil răpit de ei scapă în mod minunat din captivitate, graţie rugăciunilor fierbinţi ale părinţilor săi către sf. Gheorghe.

Să ne rugăm şi noi cu credinţă lui Dumnezeu şi sfântului Gheorghe, cerând nu minuni, căci pentru aceasta avem prea puţină credinţă, ci: tărie de suflet, rezistenţă la ispite, spirit de jertfă, răbdare 'n suferinţe, iubirea lui Hristos şi alte daruri, cu cari a fost înzestrat sf. Gheorghe, şi ca roadă a lor, viaţă curată. Amin.

PLANULMNE MOTEHNIC[1]

Evrei XI.

Martiri, sămânţa, *Slujbă lui Dumnezeu*, tactica nouă.

2 mijloace: antidoturi:
- 1. *Oricine va mărturisi pentru mine înaintea oamenilor...* / *Ce-i va folosi omului, de-ar dobândi lumea...*
- 2. *Nu vă temeţi de ceice ucid trupul....* / *Cine ţine la viaţa lui şi-o va pierde.*
- 3. *Mai bună înviere* şi mai mult.

Marii martiri. Listă. Biografiile lor.

Biografia sfântului Gheorghe.

Ademenirile şi caznele. Lupta sfântului. Balaurul.

Incordarea constantă spre Hristos:
- *Impărăţia lui Dumnezeu se ia cu forţa...*
- *Cine a luat-o, e ca plugarul...*
- *Ioan Botezătorul, Evrei 6.*
- Apa curgătoare.

Apostazii moderne:
- mici: crucea, tinerii în ceată: *Tot ce nu este din credinţă...*
- mai mari: confesiuni străine, *Isav şi lintea*
- totale: Instrăinaţii de Hristos: *Vai lor!...*

Aceiaşi demoni.

Exemplul sf. Gh.: Patronul educaţiei morale.

Ajutorul „ „ : Copilul răpit.

Să cerem darurile sale.

---

[1] Predica se rosteşte liber, cu planul mnemotehnic înainte (la îndemână).

MIŞCAREA LITERARĂ

Pr. Sofron Vlad, profesor în Cluj: PROLOGUL EVANGHELIEI A PATRA; Studiu critic-exegetic; Cluj, „Universala", 1937, 206 p. Preţul Lei 80.

Cât au avut de pătimit scripturile Testamentului Nou din partea criticei mai noui — care nu-i altceva decât necredinţă camuflată sub eticheta unei lupte zisă „pentru adevăr" — ştie orişicine a trecut printr'o şcoală de teologie. După operaţia de codificare a cărţilor T. N. într'o colecţie (sau *canon*, cum sună termenul tehnic) unanim recunoscută de întreaga Biserică creştină la sfârşitul veacului V, a urmat o perioadă de pace de peste un mileniu (până'n veacul XVIII), în care timp mai nimeni n'a formulat îndoieli privitoare la caracterul lor de cărţi inspirate. De atunci încoace, lucrurile s'au schimbat.

Cărţile T. N. devin obiectul unor critici desfrânate cari le refuză multora din ele autenticitatea şi tuturora în bloc inspiraţia dumnezeiască. Un protestant conservator (F. Godet: Introduction au N. T., Neuchatel, 1893, vol. I, p. 12) reduce această istorie a canonului cărţilor T. N. la trei perioade, cărora le dă aceste nume nimerite: 1. a *formării*, 2. a *conservării* şi 3. a *destrămării*. Această împărţire e valabilă pentru protestantism, unde divorţul dintre învăţătura bisericii şi critica teologică s'a consumat demult. In Ortodoxie şi în romano-catolicism lucrurile stau cu totul altfel. Ceeace nu ne îndreptăţeşte să ignorăm fanteziile criticei raţionaliste. Dimpotrivă, un bun teolog ortodox va trebui să ţină cont de ele, la tot pasul, nu pentru a însoţi cu un zâmbet compătimitor extravaganţele minţii omeneşti despuiate de orice putinţă de înţelegere a excepţionalului — am zis, implicit, a *supranaturalului* — ci pentru a-şi lămuri şi mai bine poziţiile pe cari se reazimă adevărul propovăduit de el. Personal n'am întâlnit, din câte am citit, nici un caz în care un teolog care consimte sincer cu învăţătura Bisericii să fi pierdut partida în încăierarea cu ipotezele aventuroase ale criticei raţionaliste, decât dacă i-a fost lene să cugete şi a primit fără nici un control ceeace i-au dat alţii deagata. Dezertările pe cari le cunoaştem — dezertări frecvente îndeosebi în romano catolicism — se explică foarte bine şi aproape toate prin lipsa de vrere a transfugilor de-a se adapta la disciplina Bisericii.

Dacă acestea sunt stări cunoscute la noi, apoi nu se poate spune acelaşi lucru despre direcţia mai nouă în care au fost orientate aiurea studiile Testamentului Nou, pentrucă ea este în plină amploare sau, altfel zis, „la modă". Inventată de aşa numita Religionsgeschichtliche Schule (sau: Methode), şcoala sau metoda comparatistă — cum i-am spune pe româneşte — pretinde că poate da o explicaţie imanentă originii creştinismului, decretând că acesta este o

religie sincretistă răsărită din adunarea laolaltă şi aşezarea în sistem a unui mănunchiu de elemente religioase împrumutate din zestrea vechilor religii sau şcoale filosofice ale antichităţii greco-romane, direse pe ici-colea cu ceva idei noui. Elementul original în compoziţia creştinismului, dacă nu-i considerat disparent, apoi e socotit a a fi extrem de redus.

In goana după argumente cari să confirme tezele lor, aderenţii acestei şcoale n'au cruţat îndeosebi sfintele cărţi ale T. N. Era firesc să se'ntâmple aşa, de vremece tocmai acestea vorbeau împotriva lor. Invăţătura Mântuitorului, aşa cum ne-o împărtăşesc Sinopticii, teologia ioaneică şi cea paulină îndeosebi, au fost rând pe rând comparate (de-aici numele şcoalei pomenite) cu ideile religioase ale antichităţii, pentru a stabili ce le datoresc acestora.

Rezultatul? O literatură teologică imensă, un avânt rătăcit al studiilor T. N. şi mai presus de toate o mobilizare generală la muncă fără preget a apologeţilor învăţăturii Bisericii. A fost multă pierdere de vreme, dar nu se poate nega că toate aceste frământări s'au soldat cu un oarecare câştig pentru o mai dreaptă înţelegere a scripturilor T. N.

Astăzi? Admitem că pentru o deplină înţelegere a învăţăturii Mântuitorului e bine — şi chiar necesar — să cunoşti perfect iudaismul palestinean, iar pentru teologia paulină, iudaismul elenistic. Vrei să mergi mai departe? O poţi face. Căci comparând creştinismul cu iudaismul pe deoparte şi cu păgânismul pe de altă parte, vei conchide, — dacă lucrezi onest şi dacă eşti bine informat — la originalitatea şi superioritatea indiscutabilă a celui dintâi. Nu vei nega oarecari asemănări. Ele sunt însă de ordin pur formal. Fondul e cu totul altul — nu-i cârpitură, ci ceva nou. Ţi se va şopti de vreun autor (care poate că nici nu-şi dă seama că reprezintă un punct de vedere perimat şi scos din uz deodată cu dispariţia faimosului tübingian F. Chr. Baur) că scripturile T. N. sufăr de lipsă de omogenitate, le vei compara întreolaltă şi apoi pe fiecare'n parte cu învăţătura Mântuitorului. Urmarea va fi aceasta: autorii sf. cărţi ale T. N. îţi vor apărea ca nişte interpreţi fideli, ca nişte făclieri ai învăţăturii lui Isus Hristos.

Creştinismul n'are deloc de suferit din partea şcoalei comparatiste, dacă are cine să divulge erorile acesteia. Toate disputele conduc în ultima analiză, deşi pe căi diferite, la *adevăr*. Şcoala comparatistă nimereşte la acest adevăr fără să vrea, deşi păşeşte pe cărări sinuoase.

Acest lucru îl confirmă până la evidenţă lucrarea, nouă la noi, a dlui prof. S. Vlad. Ea este o demonstraţie exemplară a chipului în care un teolog ortodox trebue să reducă la zero ipotezele şcoalei comparatiste. Cuprinsul ei, de un caracter atât de special, nu vorbeşte deloc împotriva afirmaţiei noastre. Logos-ul ioaneic a fost frământat pe atâtea feţe, încât ca să poţi spune un cuvânt cu temeiu în această chestiune, e absolut necesar să faci cunoştinţă, în prea-

labil, cu concepțiile filosofice și religioase ale antichității. Pentrucă numai în chipul acesta e cu putință stabilirea înrudirii dintre ele și densul prolog al Evangheliei a patra, sau respingerea acestei înrudiri. Subliniem precum se cuvine acest prim merit al lucrării dlui prof. Vlad: teologului ortodox care râvnește să cunoască mai deaproape tainele religiosității antice și uzul împins până la abuz pe care l-au făcut de aceasta comparatiștii, ea îi pune la 'ndemână strictul necesar.

Despre Prologul Evangheliei a patra s'a spus în tabăra comparatiștilor că ar fi îmbibat de idei necreștine, culese din mediul cultural religios în care a apărut această Evanghelie. In acest scop, religiile babiloniană, persană și egipteană, filosofia greacă, literatura hermetică, filosofia iudeului alexandrin Filon și literatura acelei obscure secte a mandeenilor au fost rând pe rând puse la contribuție pentru a furniza comparatiștilor argumentele dorite. Cu această pretenție se descurcă dl prof. Vlad, dupăce a lămurit în prealabil *scopul* cu care a fost scris Prologul ioaneic (nu împotriva ucenicilor lui Ioan Botezătorul, ci contra unor curente eretice gnostice și contra iudeilor) și *conținutul lui* (exegeza detailată a Prologului, p. 20 - 47). Dsa ajunge la concluzia că o influință dinafara creștinismului asupra ideilor din Prolog, e exclusă.

Odată ce acest lucru e dovedit cu argumente suficient de convingătoare, mai rămâne de căutat izvorul ideilor din Prolog în Sf. Scriptură, lucru pe care autorul îl săvârșește în compartimentul ultim al lucrării. Și într'adevăr, aici zace originea lor. Ideile esențiale ale Prologului ioaneic se găsesc în germene în V. T., în Evangheliile sinoptice și'n epistolele pauline.

A-l urma pe autor cu deamănuntul în expunerea sa, nu-i cazul. Ne-am întinde prea departe. Și noi nu vrem să dispensăm pe cititorii noștri de plăcerea de-a ispiti ei înșiși paginile acestei frumoase lucrări cu care dl prof. Vlad îmbogățește literatura noastră teologică.

GRIGORIE T. MARCU

Ioan Gh. Savin: FIINȚA ȘI ORIGINA RELIGIEI; Partea I. — București, 1937; 279 pag. Prețul 150 Lei.

După partea introductivă a cursului de Apologetică, care a fost prezentat, la apariție (1936), în coloanele revistei noastre, dl prof. univ. Ioan Gh. Savin tipărește lucrarea cu titlul de mai sus. Ea face parte integrantă din cursul de Apologetică pe care-l predă luminatul profesor studenților dela facultatea de Teologie din Chișinău. Deși această lucrare trebuia să fie precedată de apariția altor lucrări, cari să trateze despre existența lui Dumnezeu, existența sufletului și istoricitatea Mântuitorului — dupăcum se destăinuește însuși autorul în prefață — necesități de ordin didactic au impus imprimarea cursului în coli separate, cari se găseau demult în mâna studenților sau a altor cititori. Ca să nu circule astfel, autorul a crezut că este ni-

merit să le adune în volumul de faţă. Nu peste mult vom avea şi celelalte lucrări promise.

Lucrarea de care ne ocupăm aici limpezeşte o serie de probleme referitoare la fiinţa şi origina religiei; unele au fost studiate şi înainte în literatura teologică, iar altele abia acum sunt înfăţişate cu o documentare stringentă şi constrângătoare pentru raţiunea umană. Pe lângă determinarea elementelor constitutive ale religiei şi expunerea diferitelor teorii asupra originei religiei, pe cari le găsim tratate în primele trei capitole, autorul aduce în discuţie în capitolul IV, o problemă nouă: *Apriorismul logic şi psihologic*, argumentând că „religia conţine în sine şi intelect şi sentiment şi voinţă, fără a se disolva însă în ele, ci le premerge tuturor ca element constitutiv al vieţii sufleteşti, punându-le pe toate într'o sinteză unitară, într'un raport specific cu fiinţa divină" (pag. 37).

Apriorismul logic constată că religia e un fenomen dat, care ne constrânge să concepem lumea şi lucrurile din ea sub raportul transcendenţei şi eternităţii, adică sub raport religios (pag. 38).

Analizând cartea filosofului şi teologului R. Otto „Le Sacré" şi înlăturând erorile şi exagerările de cari s'a făcut culpabil susnumitul, dl prof. Savin precizează fondul adânc şi original al sentimentului religios, care nu se poate transpune în concepte raţionale; e inefabilul religios, care se simte şi se trăieşte, constituind categoria psihologică a sacrului sau „apriorismul religios" al religiei (pag. 44).

Capitolele următoare (V—XII) înfăţişează, cu date din sociologie şi etnografie, teoriile evoluţioniste asupra religiei (animism, totemism, fetişism, naturism, magism ş. a.), precum şi combaterea lor. Concluzia care se desprinde din studierea acestor teorii este că religia rezidă ca o trebuinţă nativă în structura vieţii noastre sufleteşti. Ea n'a apărut la un anumit moment în istorie, ci deodată cu crearea omului, fiind primul act al revelaţiei dumnezeeşti (pag. 278). Problema monoteismului universal şi primordial va fi tratată în partea II a lucrării, care va încununa strălucit strădaniile cărturăreşti ale valorosului şi subtilului apologet dela Chişinău.

Lucrarea se impune prin limpezimea cu care sunt înfăţişate ideile, printr'o închegare ştiinţifică într'adevăr academică şi prin soliditatea argumentelor, cari desvăluie până la evidenţă, chiar şi în faţa detractorilor, adevărurile eterne ale religiei. PR. IOAN BUNEA

Grigore Popa: STILURI DE VIAŢĂ; Cluj, 1937; 137 p., Lei 45. Pr. *Ion Goron:* TÂLCUIRI; Cluj, 1937; 141 p., Lei 45. Preotul *Il. V. Felea:* DUMNEZEU ŞI SUFLETUL ÎN POEZIA ROMÂNĂ CONTIMPORANĂ; Cluj, 1937; II+112 p., Lei 40.

Lucrările acestea au apărut în colecţia „Cărţile Vieţii", de a cărei apariţie îngrijeşte, cu priceperea nedesminţită pe care i-o cunoaştem, P. Sf. Sa Nicolae Colan, episcopul Vadului, Feleacului şi Clujului.

1. Dl Grigore Popa e unul dintre fruntaşii generaţiei tinere de scriitori. Cele mai bune reviste literare-culturale şi cele mai apreciate publicaţii de doctrină şi luptă naţionalistă — începând cu incomparabila „Gândirea" şi cu aprigul „Sfarmă-piatră" — se bucură mereu de colaborarea-i statornică şi sănătoasă. Poet de pură inspiraţie, literat de frumoasă cultură şi esseist de bogate resurse intelectuale, scrisul dlui Grigorie Popa impune prin limpezimea judecăţii şi cucereşte prin fluiditatea şi culoarea graiului în care-i învesmântat. E ceeace dovedesc şi esseurile adunate în „Stiluri de viaţă".

Stilul de viaţă al unui popor e atmosfera spirituală care-i hotărăşte linia destinului său în lume. El „se oglindeşte în peisajul patriei, creşte din veşnicia strămoşilor şi se împlineşte la dogoarea sfântului duh al neamului".

In fruntea esseurilor dsale, dl Grigore Popa aşază stilul *românesc*, stilul *ortodox*, şi stilul *românesc din Ardeal*. Urmează stilurile de viaţă: indic, european, american, eladic, romanic, francez, spaniol, italian, germanic, englez şi rus. Aici ne interesează îndeosebi *stilul ortodox*, în expunerea căruia autorul acceptă integral concluziile la cari a ajuns în această direcţie gânditorul profund şi atât de original care-i dl Lucian Blaga.

„Pentru cine se apleacă peste viaţa de toate zilele a neamurilor ortodoxe, — scrie dl Grigore Popa — pentru cine le-ascultă muzica sau le ceteşte poezia, mai ales şi în covârşitoare măsură, cea populară, pentru cine le vizitează bisericile şi se opreşte asupra articulaţiilor lor arhitectonice, pentru cine trăeşte în plenitudinea solară a răsăritului, *stilul ortodox de viaţă* este o prezenţă tot aşa de vie ca lumina".

„In ortodoxie, graţie unei uluitoare plenitudini sufleteşti, a unei absolute certitudini, că omul nu e decât un vas în care, din poruncile unei puteri sofianice, coboară lumina taborică a mântuirii, pământul, cu toate virtuţile şi păcatele lui, devine icoana cerului" (p. 7).

Determinantele duhului ortodox, asupra cărora dl Grigore Popa se opreşte cu deosebită luare aminte, sunt: concepţia despre *biserică*, ideea de *neam* şi *ecumenicitatea ortodoxă*.

Biserica pentru ortodocşi „nu e o simplă organizaţie în expansiune, ea are din capul locului un aspect cosmic. Individul participă la totalitatea bisericei ca membrul unui organism la viaţa şi aspectele întregului organism". In ortodoxie indivizii sunt „părţi vii ale unui organism", nu „membri organizaţi" ca la catolici sau „făpturi singularizate cari îşi închid ferestrele ca monadele lui Leibnitz, alcătuind fiecare o lume pentru sine", cum e în protestantism (p. 8—9).

Cât priveşte ideea de neam, ea s'a desvoltat pe tărâm ortodox „în desăvârşită neatârnare faţă de ideea de stat" şi de cele mai multe ori împotriva ei. Dovadă poporul românesc „care, păstrat sute de ani subt stele neprietenoase, şi-a presimţit unitatea organică de neam, peste barierele şi vămile a trei imperii" (p. 10).

Nu mai puţin interesante sunt celelalte esseuri. Orice om iubitor de cultură trebue să zăbovească pe marginea lor, cu respect.

2. Cealaltă lucrare de sprintene reflexii în duh ortodox românesc pe marginea atâtor probleme pe cari le agită veacul nostru, o datorim Păr. Ion Goron din Cluj. Cartea, sub titlul ei atât de puţin bătător la ochi, ascunde adevărate comori de înţelepciune creştină. Ea se deosebeşte radical de obişnuitele tâlcuiri, prin cutezanţa cu care atacă cele mai diverse chestiuni de ordin religios şi naţional, prin atitudinea fermă pe care o ia faţă de ele, prin originalitatea interpretării şi înălţimea gândului. In fruntea fiecărui compartiment e aşezat un fragment scripturistic, dela care purcede discuţia. Iar în fruntea cărţii, o lapidară şi categorică mărturisire de credinţă în puterea dătătoare de viaţă a ortodoxiei.

Din cele 19 titluri ale lucrării, ne îngăduim să remarcăm îndeosebi: „Duh sectar şi decăderi în păgânism", „Monahismul", „Inţelepciunea Molitvelnicului", „Ortodoxia", „Catolicismul", „Protestantismul", „Sectele" şi „Biserica Neamului", pentru vigoarea lor şi pentru limbajul ferm şi sentenţios care constitue dealtfel un bun al întregei cărţi.

3. Păr. Prof. Ilarion V. Felea dela Academia teologică din Cluj — prea bine cunoscut cititorilor noştri din colaborarea-i distinsă cu care cinsteşte această revistă — s'a apucat să cerceteze în ce măsură intră dogmele fundamentale ale creştinismului *Dumnezeu* şi *sufletul* în structura poeziei române contimporane. Muncă anevoioasă desigur — când te gândeşti că autorul a trebuit să parcurgă peste o sută de poeţi şi operile lor turnate în aproape patru sute volume de poezii — dar şi mângâitoare. Pentrucă C. Sa ajunge la concluzia uluitoare că „peste o sută de poeţi români mărturisesc şi cântă în versurile lor credinţa în existenţa lui Dumnezeu şi în nemurirea sufletului". In fruntea acestora stau D. Nanu, Nicolae Iorga, Octavian Goga, Nichifor Crainic, Ion Pillat, Lucian Blaga, Adrian Maniu, Mircea Dem. Rădulescu, V. Militaru, Const. Goran ş. a.

Dacă această ţară ar avea conştiinţa trează pe care i-o dorim, atunci ar trebui să sprijinească pe toate căile opera acestor poeţi cu creştinească simţire care — credeţi-mă — zace în rafturile librăriilor, în vremece literatura desmăţată circulă mai mult decât ne închipuim.

Păr. Il. V. Felea a făcut mai mult decât un lucru bun atunci când în loc să ia de guler pe pornografii cari s'au furişat hoţeşte în sanctuarul artei, necinstindu-l cu literatură *„care se trece"* (şi la propriu şi la figurat!), a preferat să ne călăuzească în Parnasul literaturii *care rămâne.*

GRIGORIE T. MARCU

D. Fecioru: IDEILE PEDAGOGICE ALE SF. IOAN HRISOSTOM; Bucureşti, Tipografia Cărţilor bisericeşti, 1937, pag. 38.

Sub acest titlu dl Fecioru a strâns într'un mănunchi perlele de gândire pedagogică ale Sf. Ioan Gură de Aur. E atât de înălţător

şi atât de folositor, mai ales în ziua de azi, să cunoşti punctul de vedere al Sf. Ioan Gură de Aur în marile probleme sociale ce agită omenirea.

Răul din societate — zice el — îşi are origina în lipsa unei educaţii sănătoase. Părinţii şi societatea poartă întreaga vină a acestui rău, căci nu se îngrijesc deajuns de formarea sufletului copilului, care e maleabil ca şi ceara. Cea mai bună educaţie a copiilor se face în mănăstire, de către acei „îngeri în trup" cum numeşte el pe monahi.

La temelia educaţiei trebue să stea neclintita credinţă în Dumnezeu. Sfânta Scriptură trebue să fie un îndreptar de viaţă al fiecăruia.

Sufletul e comoara cea mai preţioasă a omului. De aceea trebue supravegheat cu multă grije, ca nimic rău să nu pătrundă în el. Simţurile, cari sunt porţile lui, trebuesc zăvorâte bine şi păzite ca să nu se deschidă decât pentru lucruri bune. Ele trebuesc educate fiecare în parte, cu multă stăruinţă.

Este interesant faptul, că Sf. Ioan Hrisostom, în sec. IV, practica şi recomanda în pedagogie treptele formale moderne. Cartea în general e preţioasă şi ne bucurăm întotdeauna când se tălmăcesc gânduri de ale Sfinţilor părinţi şi sfaturi sănătoase cari mai ales acum ne sunt atât de necesare. P. BRUDEA

I. Mateiu: PERSONALITATEA LUI PARTENIU COSMA (1837—1923); Extras din „Conferinţele extensiunii academice", vol. II, Anul 1936—37; Cluj, 1937; 30 pag.

Despre Parteniu Cosma s'a scris mult anul trecut, cu prilejul comemorării unui veac dela naşterea lui, comemorare la care s'a asociat şi Biserica noastră. Tot ce s'a scris însă despre acest mare român, nu depăşea marginile ocazionalului. Dl prof. univ. Dr. I. Mateiu face excepţie. Dsa ne oferă lucruri durabile, aprecieri definitive asupra personalităţii lui P. Cosma. Studiul acesta a format obiectul unei conferinţe rostite la 11 Febr. 1937, în ciclul organizat de Asociaţia profesorilor dela Academia comercială din Cluj, pe care o conduce autorul. Remarcăm, pe lângă bogăţia argumentaţiei, calităţile de stilist încercat cu cari talentatul autor ne-a obişnuit în cele câteva zeci de lucrări ale dsale şi — de câţiva ani încoace — în viguroasa „Renaşterea" dela Cluj, al cărei cuvânt răspicat şi competent îl auzim bucuros în toate problemele cari frământă viaţa noastră naţională bisericească. GR. T. M.

CRONICĂ

DUMINECA ORTODOXIEI LA SIBIU. In virtutea unei frumoase şi îndelungate tradiţii, cetăţenii ortodocşi ai oraşului nostru au serbat şi anul acesta, cu mare entuziasm, Dumineca Ortodoxiei. Toate Duminecile anului sunt importante şi frumoase, însă a Ortodoxiei se distinge prin semnificaţia deosebită ce-o are. Ea ne aminteşte de neîndurătoarele suferinţe pe cari Biserica creştină le-a înfruntat timp de 120 ani, în lupta cu Iconoclaştii. Veacul IX aduce strălucitoarea biruinţă a credinţii creştine şi a Crucii; Satan, întruchipat în persecutorii icoanelor, capitulează în faţa puterii lui Dumnezeu. Pentru aceasta creştinătatea ortodoxă o serbează în chip deosebit. Ea este ziua înfrăţirii oamenilor în credinţa ortodoxă biruitoare.

Dimineaţa, la ora 10, s'a oficiat de P. S. Arhiereu Vasile, vicarul Mitropoliei, slujba în sobor, iar la 11 jum., Societatea ortodoxă naţională a femeilor române şi F. O. R. secţia Sibiu, au aranjat un *festival religios* comemorativ.

Programul, frumos şi chibzuit întocmit, e vrednic de toată lauda. Partea muzicală religioasă a fost executată de corul mixt al Şcoalei normale „A. Şaguna" secţia de băieţi şi fete, sub priceputa şi energica conducere a păr. prof. Timotei Popovici. Dna Elvira Cioran, preşedinta Soc. ortodoxe naţ. a fem. române în câteva cuvinte, precizează luminos rostul caritativ creştin al societăţii şi idealurile pe cari le urmăreşte ea. Acestea, după dsa sunt: stimularea gândului tineretului feminin spre marile probleme religioase şi încălzirea inimilor pentru trăirea cât mai ortodoxă a vieţii.

Dl prof. Dr. Nicolae Balcă a rostit o frumoasă conferinţă, desbătând cu competinţă subiectul: „Depăşirea pesimismului contemporan". Dsa face fenomenologia pesimismului contimporan şi constată, că obârşia lui nu trebue căutată în năruirile economice, politice sau sociale, ci în faptul că omul s'a îndepărtat de concepţia creştină despre lume şi viaţă. Timpul nostru se caracterizează printr'un haos născut din desnădejde pesimistă. Se întreabă dacă-i posibilă ieşirea din acest impas, răspunzând afirmativ.

Dl conferenţiar, amintind că anul acesta se împlinesc 150 de ani dela moartea lui Schopenhauer, foloseşte prilejul să confrunte creştinismul cu filosofia pesimistă a acestuia şi găseşte soluţiile pentru depăşirea pesimismului în: contemplaţie şi asceză. Creştinismul, însă, nu concepe esceza ca mijloc de negare a Creatorului a toate, cum reese aceasta din pesimismul schopenhauerian; asceţii creştini afirmă existenţa sufletului şi a lui Dumnezeu; ei nu neagă nici voinţa de a trăi, ci numai unele mişcări ale acesteia, cari sunt contra aşe-

zărilor veşnice ale lumii. Asceţii au învins păcatul. In concluzie, conferenţiarul constată că asceza creştină este pedagogia depăşirii pesimismului. Ori, aceasta echivalează cu întoarcerea omului la viziunea creştină despre rosturile vieţii.

Urmează apoi raportul asupra concursului făcut la religie de elevele dela şcolile secundare şi primare. Se citeşte cea mai bună lucrare şi se împart premiile, constătătoare din 10 iconiţe pictate pe lemn, reprezentând Bunavestire, şi 30 diplome.

In continuare, la ora 6 d. m., în sala prefecturii judeţului, a conferenţiat dl prof. Şerban Ionescu dela Facultatea de teologie din Bucureşti. Publicul sibian, în număr mare, a urmărit cu încordare desfăşurarea subiectului prezentat de distinsul teolog: „Ortodoxia şi congresele creştinismului practic dela Oxford şi Edimburg". Dl conferenţiar a expus, cu competinţa specialistului în materie, problemele esenţiale ce s'au desbătut în amintitele congrese. Sunt probleme de importanţă capitală pentru zilele noastre. Prin rezolvarea lor, în chip comun, se urmăreşte stăvilirea invaziei ateismului modern şi înfrăţirea popoarelor lumii pe temeiuri creştine.

La Oxford au participat 800 persoane, din toate părţile lumii. Acolo s'au discutat câteva probleme sociale şi morale. Cele mai importante sunt: 1. Biserica şi naţiunea. S'a constatat nevoia unei sincere colaborări între aceste două instituţiuni. 2. Biserica şi educaţiunea. Cei însărcinaţi cu educaţia tineretului să fie ei înşişi creştini convinşi. 3. Biserica şi relaţiunile internaţionale. Biserica creştină se simte chemată să intervină efectiv în soluţionarea neînţelegerilor internaţionale. 4. Biserica şi răsboiul. Biserica lui Hristos propovedueşte pacea; ea respinge răsboiul cu scop de opresiune, dar admite răsboiul de apărare, când acesta se poartă în numele dreptăţii între popoare. 5. Raportul dintre Biserică şi stat. Intre Biserică şi stat pot exista raporturi normale numai când statul se identifică cu voia lui Dumnezeu. In cazul acesta Biserica îl sprijineşte. 6. Raportul dintre Biserică şi valoarea economică. Idealul Bisericii e spiritual, însă ea nu neglijează a se interesa şi de nevoile economice.

La Edimburg — 414 delegaţi, 22 confesiuni creştine, din 43 de ţări — s'a pus chestiunea unificării bisericilor creştine într'o Biserică soborniceească şi apostolească, pe temeiul unui număr redus de învăţături de credinţă. S'a propus Graţia divină, în formula „Sola fide", Botezul şi Impărtăşania ca taine, Sf. Scriptură fără Tradiţie şi Simbolul apostolic. Delegaţia Bisericii ortodoxe româneşti n'a luat parte la discuţiuni, din motive simplu de înţeles.

A. POPA

NOTE ŞI INFORMAŢII

CLERUL ortodox sibian, funcţionarii bisericeşti şi protopopii din Arhidieceză, au depus jurământul pe noua Constituţie în ziua de 7 Martie a. c., înaintea I. P. Sf. Mitropolit Nicolae. Cu prilejul acela, I. P. Sf. Sa a ţinut o conferinţă intimă, de peste două ore, cu P. C. protopopi, la care au fost invitaţi consilierii arhiepiscopeşti şi mitropolitani şi profesorii Academiei teologice „Andreiane". Inaltul Ierarh a trecut în revistă o seamă de probleme de mare actualitate şi însemnătate, stăruind în chip deosebit asupra datoriei pe care o are preoţimea noastră, în împrejurările schimbate de astăzi, de a se devota cu totul înaltei sale chemări — şi numai acesteia.

-o-

ZIARELE anunţă că Sf. Sinod — în şedinţa din 18 Martie a. c. — a votat proiectul pentru organizarea învăţământului teologic al Bisericii noastre. Proiectul prevede transformarea actualelor seminarii teologice în licee spirituale şi înfiinţarea câte unei academii teologice pe lângă fiecare mitropolie, academiile din Ardeal rămânând aşa cum sunt. Aceste două categorii de şcoli teologice vor sta sub conducerea şi controlul direct al Bisericii. Facultăţile de teologie rămân autonome, în cadrul învăţământului universitar. Vom reveni!

-o-

CLERUL Bisericii noastre este îndatorat să colaboreze îndeaproape cu „Straja Ţării" la educaţia religioasă-morală a tineretului — aşa sună o adresă a Consiliului Central Bisericesc. De acord! Programul săptămânal al „Străjii Ţării" începe Luni dimineaţa, cu ceremonia ridicării pavilionului şi cu oficierea unui scurt serviciu religios, împreunat cu explicarea unui verset din sf. Scriptură. Dacă preotul lipseşte, explicarea versetului biblic o face comandantul unităţii sau un delegat al său. Ceeace nu e bine. Cu toate ocupaţiile pe cari le are, clerul e bine să nu ocolească acest nou mijloc de pastoraţie. Să nu se uite că-i vorba de tineret — adică de viitorul naţiunii şi şi al Bisericii.

-o-

SF. SINOD al Bisericii noastre a făcut demersurile necesare pentruca autorităţile statului să oprească comerţul şi colportajul icoanelor şi broşurilor cu caracter catolic.

-o-

HARNICUL nostru confrate dela Chişinău, „Misionarul" pe Ian.—Febr. a. c., a ieşit în veşmânt de sărbătoare, cu prilejul încheierii alor 100 numere apărute până acum. Ii urăm cordial viaţă lungă şi râvna arătată până acum întru combaterea necredinţei şi a falsei credinţe, i-o dorim neîmpuţinată şi pentru viitor.

-o-

ASOCIAŢIILE religioase (citeşte: sectele) sunt ele culte religioase sau nu? Iată o întrebare pe care şi-o pune dl T. M. Păcescu (Pagina Bisericii din „Universul", 20. III. a. c.). E o întrebare importantă, pentrucă dacă admiţi că sectele sunt culte religioase, atunci ai admis implicit că ele se bucură de libertatea şi protecţiunea pe care o garantează art. 19 al. II din noua Constituţie.

Noi împărtăşim întru totul punctul de vedere exprimat de dl T. M. Păcescu: „o asociaţie religioasă este o improvizaţie recentă, pe câtă vreme un cult este o expresiune, o viabilitate, o experienţă istorică". Deci sectele nu se pot bucura de libertate şi protecţiune din partea legilor ţării.

-o-

RABINUL Niemirower, şeful cultului mozaic din România, a adresat o scrisoare I. P. Sf. Patriarh Miron prin care-l încredinţa că ovreii dela noi vor prăznui după cuviinţă ziua de Duminecă 13 Martie a. c pentrucă: „etica iudaică le porunceşte să fie cetăţeni devotaţi Patriei"; „evreii cari de veacuri trăesc în România, cari au făcut parte din viteaza armată ce a realizat neatârnarea ţării şi întregirea neamului ştiu să preţuiască calităţile alese ale poporului român, duhul sfânt al iubirii" care toate le rabdă etc. etc.

Iată câteva lucruri pe cari nu le-am ştiut până acum. Luăm act de ele, rămânând ca istoricul obiectiv să numere veacurile cari s'au scurs decând s'au aşezat ovreii la noi, iar cineva dintre ceice au sângerat în tranşee să fixeze contribuţia pe care au adus-o ei la înfăptuirea neatârnării şi rotunjirii României, pentruca să putem astupa gurile rele cari spun că vitejia ovreiască se vădea foarte tare, când era primejdia mai mare, la partea sedentară şi la... aprovizionare.

Nu putem trece cu vederea însă forma imposibilă — şi inadmisibilă — în care-i redactată această scrisoare. Şef-rabinul Niemirower nu pare a fi tocmai în clar cu limba românească şi nici cu.. protocolul, cu toate că situaţia înaltă pe care o deţine îl obligă să le stăpânească pe amândouă. Pe I. P. Sf. Patriarh îl agrăieşte când „Sanctitatea Voastră", când „I. P. Sf. Voastră", când „Domnia Voastră". Şi când nu mai răsbeşte pe româneşte, o dă pe jidoveşte: „Sanctitatea Voastră sunteţi *cohen gadol*, Marele Preot al bisericii dominante...", pentru a-l saluta la sfârşit, într'un delir de recunoştinţă, cu *şalom* (pace).

Ştiţi cum vine asta? Să i-o spunem noi şef-rabinului Niemirower: *aşre haiş* (fericit bărbatul) care ori vorbeşte cum i-e portul, ori se poartă cum i-e vorba, ori... *tace!*